

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İZMİR'DEKİ KADIN DERNEKLERİ'NİN TOPLUMSAL
CİNSİYET EŞİTLİĞİ FARKINDALIKLARI:
SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARI**

Melike İnci ERCAN

**Danışman
Doç. Dr. Gülsüm Songül ERCAN**

İZMİR –2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İzmir’deki Kadın Dernekleri’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalıkları: Sosyal Medya Paylaşımları” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

06/04/2022

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İzmir’deki Kadın Dernekleri’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalıkları:

Sosyal Medya Paylaşımları

Melike İnci ERCAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Kadın Çalışmaları Programı

Cinsiyet temelli ayrımcılık, toplumsal yaşamda kadınları çok yönlü eşitsizliğe ve dayatmalara maruz bırakmaktadır. Feminist politika, kadının, insan hakları ve cinsiyet eşitliği zemininde, devletlerin politika yapma noktasında ve üretilen politikaların uygulanabilirliği üzerinde etken bir rol üstlenir. Sivil Toplum Kuruluşları, demokrasi, dayanışma, toplumsal cinsiyet ve insan hakları savunuculuğu yönüyle kadınların bireysel olarak güçlenmelerinde ve boyun eğmeleri beklenen sınırlara meydan okumalarında katalizör görevi görür. Dijitalleşen dünyada, medya ve internet ağı, ana hedefi daha geniş çevrelere ulaşmak olan STK’lar için eşsiz araçlardır. Derneklerin düzenlediği veya sponsor olduğu etkinlikler, onların vizyon ve misyonlarının yansımasıdır. Kadın derneklerinin bazı aktiviteleri, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren nitelikte olabilmektedir. Bu çalışmada, İzmir’de faaliyet gösteren sosyal medyada görünürlüğü yüksek olan, hak ve savunuculuk türünde faaliyetlerde bulunan otuz üç kadın derneğinin 2019 Mart ayı ile 2020 Mart ayı arasındaki bir yıllık süreçte, Facebook hesaplarından yaptıkları gönderiler toplumsal cinsiyet eşitliği ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: STK, Toplumsal Cinsiyet Roller, Kadın Dernekleri, Facebook Paylaşımları, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Awareness of Women's Associations in Izmir On Gender Equality: Social Media Posts

Melike İnci ERCAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Women Studies

Women Studies Program

Gender-based discrimination subjugates women to multi-dimensional inequalities and impositions. Feminist politics plays an active role on human rights and gender, government's policy making and feasibility of those policies. On the sense of democracy, solidarity, gender and advocacy on human rights, non-governmental organizations (NGOs) act as a catalyst for women to get empowered and challenge the boundaries they are expected to abide by. In the digitalized world, media and the web are excellent means for NGOs whose main aim is to reach wider spheres of influence. Events organized and sponsored by associations are the reflections of their missions and visions. Some activities of associations can have the quality to reinforce gender roles. In this study, Facebook posts shared between March 2019 - March 2020 by thirty-three rights and advocacy associations with high visibility on social media, operating in Izmir, have been analyzed in the light of gender equality.

Keywords: NGO, Gender Roles, Women's Associations, Facebook Posts, Gender Equality.

İZMİR'DEKİ KADIN DERNEKLERİ'NİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ FARKINDALIKLARI: SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	7
1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	7
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller	10
1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları	12
1.1.4. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar	14

İKİNCİ BÖLÜM TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KADININ GÜÇLENMESİ	20
2.1.1. Kadının Güçlenmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	20
2.1.1.1. Eğitim, İstihdam ve Güçlenme	20
2.1.1.2. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın İstihdamına Yönelik Politikalar	27

2.2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KADININ GÜÇLENMESİ	33
2.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadının Güçlenmesindeki Rolü	33
2.2.2. Türkiye’de STK’lar	36
2.2.3. İzmir’deki Kadın Sivil Toplum Kuruluşları ve Dernekler	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİ TABANI VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSAI	40
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	40
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE ÖZGÜN DEĞERİ	41
3.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	42
3.5. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ VE VERİ TABANI	42
3.5.1. Araştırma Kapsamında İncelenen Derneklerin Listesi	43
3.6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	46
4.2. BULGULARIN TARTIŞILMASI	59
4.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Pekiştiren Proje ve Etkinlikler	60
4.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Dönüştürmeyi Hedefleyen Proje ve Etkinlikler	62
SONUÇ	66
KAYNAKÇA	69

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
TBBM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İzmir’deki Kadın Derneklerinin Etkinlikleri	s. 46
Tablo 2: İzmir’deki Kadın Derneklerinin Saha çalışmaları / Eylemleri	s. 51

GİRİŞ

Kadınlar toplumun varoluşunda, varlığını sürdürmesinde, gündelik yaşamın devamında, kültür aktarımında, tarihte, uygarlıkların yükselmesinde, kısacası toplumsal yaşamın tüm alanlarında önemli roller üstlenmektedir. Ancak toplumun erkek üyeleriyle karşılaştırıldığında aralarında gözle görülür bir eşitsizlik bulunduğu açıktır. Bu eşitsizliğin kaynağıyla ilgili kuramların farklılaşması, konuyu tartışmaya açık hale getirmiştir. Kadın ve erkek arasındaki farkların doğal ve değiştirilemez olduğunu iddia eden kuramlara rağmen, kadınların ezilmişliklerinin sistematik olduğu ve çeşitli mekanizmalarla daha avantajlı konumda olan erkek egemen bir yapının sürmesine ve kendini yeniden üretmesine olanak verecek şekilde desteklendiği yönünde tartışmalar da bulunmaktadır. Bu eşitsizlik durumu kanunlarla engellenmiş görünse de birçok ülkede yasaya aykırı uygulamalar devam etmektedir. Toplum bireyleri arasında başta cinsiyete dayalı olmak üzere din, dil, sınıf, gelir, etnisite gibi unsurların yanı sıra kaynakların yönetimi ve dağılımı, politikaya pasif veya aktif katılım, üretim araçlarının kontrolü gibi konularda bir grubun diğer gruba yönelik ayrımcı ve/veya şiddete dayalı uygulamaları devam etmektedir. Fakat toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık kapsayıcılık anlamında belki de en sık karşılaşılan bir toplumsal sorundur.

1960'lı yıllarda gündeme gelen *toplumsal cinsiyet* kavramı bu tartışmaların odağı haline gelmiştir. Toplumsal cinsiyet, “belirli bir zamanda belirli bir toplumda cinsler için uygun olduğu varsayılan davranışların kültürel tanımlaması” (Berkday, 2003: 29), kadın veya erkek olmaya yönelik toplumun veya kültürün yüklediği anlamlar ve beklentiler (Ersoy, 2009: 210) olarak tanımlanmaktadır ve beden, cinsellik, toplumsal roller, iktidar ve politik ilişkiler ağını kapsayan bir alan olarak beşerî ve sosyal bilimlerde yer edinmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel kalıpyargılar, toplumsallaşma ve kişinin bu dinamikleri algılayışı ve bunlara verdiği tepkiyle şekillenir. Günümüzde, hem çağın getirdiği bilimsel, toplumsal ve ekonomik gelişmeler hem de kendi çabalarının sonucunda kadınlar, toplumdaki katılım ve güçlerini arttırmış görünmektedir; ancak uluslararası örgüt ve kuruluşların, toplumsal-ekonomik alanda küresel veya mikro ölçekli araştırmalarına göre, eşitsizlik tüm boyutlarıyla devam etmektedir.

Toplumsal Cinsiyet tartışmalarına kadınların patriyarka tarafından dayatılan bir hegemonya sonucu aşağı cins haline getirildiklerini savunan feminist akademisyenler ve aktivistler büyük katkı sağlamıştır. Feminist politika, kadının insan hakları ve cinsiyet eşitliği zemininde devletlerin politika yapma noktasında, üretilen politikaların uygulanabilirliği ve konuya duyulan endişenin içtenliğini açığa çıkarmada etken bir rol üstlenmiştir.

Wittig, cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti, kadınların zorunlu olarak neslin devamını sağlaması üzerinde heteroseksist bir ekonominin temellendiği “güç ve sömürü sistemi” olarak tanımlamaktadır (akt. Köse, 2013: 8). Bu güç ilişkileri biçimsel olarak değişmekle birlikte aile, hukuk sistemi, politika, eğitim, nüfus düzenlemeleri, sağlık sistemi ve kurumsal yapıların işleyişinde açık şekilde görülmektedir. Erkek egemen kültürel inanış ve yargılar ve bunlardan gücünü alan eril hegemonya, varlığını hane içi ve dışında, tüm devlet ve devlet dışı kuruluşlarda sürdürerek, kadınlara karşı ayrımcılığın doğal karşılanmasına neden olmaktadır (Charmes ve Wieringa, 2010: 420).

Baskı unsurları yalnızca kurumların içyapısıyla değil aynı zamanda kişisel düzlemde de desteklenmektedir. Gündelik konuşma dili, yazılı metinler, medya ve haber kanallarının benimsediği çerçeveleme tekniği, eğitimin cinsiyetçi yapısı, politik liderlerin söylemleri, kadınları aşağı bir konuma yerleştiren örneklerle doludur. Kadınlar ayrıca yeniden üretim süreçlerinin ücretsiz karşılanmasında devletlerin yükünü hafiflettiği için tüm bu kasıtlı mağdur edilme süreçlerinin nesnesi durumundadır. Özellikle muhafazakârların iktidarda olduğu ülkelerde ve otoriter rejimlerde gelenek, kültürel alışkanlıklar, özgün toplum yapısı kılıflarıyla, cinsiyet ayrımcı uygulamalar ne yazık ki hükümetler tarafından bizzat desteklenmekte; böylelikle kadınların ötekileştirilmesi resmiyet kazanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde de kadınlar hala düşük statü ve muhafazakâr uygulamalarla mücadele etse de kadınların geri bırakılmışlığı yoksulluk düzeyinin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde ciddi oranlardadır.

Kadınlar özellikle sanayi devrimiyle beraber hak taleplerinde bulunmak için örgütlü mücadelelerde bulunmuşlardır. Birçok ülkede uygulanan kürtaj yasakları, kadına karşı şiddet olaylarının artması, politik dilin kadını açıkça hedef gösteren küçümseyici dili, mesleki yaşamdaki ayrımcı uygulamalar ve benzeri nedenlerle

kadınlar birçok ülkede kitlesel grevler ve yürüyüşler düzenlemişlerdir.

Kadın haklarının çiğnenmesinde doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli yollarla ataerkinin üstünlüğüne hizmet eden yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak yerine bu eşitsizliği günden güne sağlamlaştırdığı görülmektedir. Birçok ülkede politik gücü arkasına alan bu sistemli ayrımcılığı ortadan kaldırmak için kadınların önce içinde bulundukları durumdan rahatsızlık duyması, ardından, norm halini alan bu eşitsizliğe karşı çıkması büyük önem taşımaktadır. Çünkü geleneksel toplumlarda kadınlar ve erkekler kendilerine biçilen toplumsal cinsiyet rollerinin doğal ve değişmez olduğuna inanarak bu rollerin savunuculuğunu üstlenir ve en iyi şekilde sergilemeye çalışır. Kadınların altında ezildikleri cinsiyet eşitsizliğini reddetmek için önce mağdur edildiklerini farkına varmaları gerekir.

Yukarıda sözü edilen cinsiyetçi sistemin politikada, devletin tüm resmi ve resmi olmayan alanlarında geçerliliğini koruduğu bir ortamda, bireylerin alışkanlıkları sorgulamaları beklenemez; dolayısıyla devlet dışı aktörlere ihtiyaç duyulur. Bu unsurların başında ise örgütlü mücadelenin baş savunucusu konumundaki Sivil Toplum Kuruluşları (STK) gelmektedir. Sivil toplum, son yıllarda insani yardım, demokrasi ve insan hakları, uzun vadeli kalkınma ve politika oluşturma süreçlerini etkileme yönleriyle toplumsal sorunların çözümünde özellikle gelişmekte olan ülkelerde hükümete alternatif bir araç olarak yerini almıştır (Attack, 1999 akt. Redzuan ve Nikkhah, 2010: 85). Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama anlamında sivil toplum kuruluşları en başta kadınların bilinçlenmesi ve güçlenmesi görevlerini üstlenir. Stromquist'e göre (akt. Uysallı, 2017: 52) yaşamı büyük oranda ev içi alan ve aktiviteleriyle sınırlı olan kadınlar için ulaşım ve katılım kolaylığı açısından yerel organizasyonlar kadınların dış dünyayla olan deneyimlerine, üretkenliğe ve yaşamı algılayış biçimlerine olumlu etki etmektedir. Oysa bilinçlenme ve dolayısıyla güçlenme çabalarıyla kadınlar tek başlarına erişemeyeceği sorgulama olanağı bulup toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerindeki eşitsizliğin farkına varır ve bunu değiştirme çabası içine girme olanağını elde eder. Yeni beceri ve alışkanlıklar elde ederek ve mesleki eğitim alarak ekonomik gelir elde edebilir; böylece eşitlik açısından büyük gelişme sağlanabilir.

Kadın STK'larının amaç ve hizmetlerindeki tutarlılık kadının güçlenmesi bağlamında oldukça önemli bir noktadadır. STK'ların faaliyetlerinin içeriği,

söylemleri, amaçları, toplumsal cinsiyet algıları ve üstlendikleri rol göz önünde bulundurulduğunda kimi zaman yönetici, paydaş, maddi kaynak, inanç, uzmanlık-yeterlilik, cinsiyet algısı gibi etkenler sebebiyle hedeflenen sonuçlar yerine, karşısında durulan olgular güçlendirilebilir. Yapısal toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele yöntemlerinin yol gösterici olmadığı, programlama sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin yapısını bozacak ve dolayısıyla hem STK ile ilişkide olan kadınları, hem de toplumu dönüştürecek etkinlik ve programların niceliksel ve niteliksel açıdan yetersizliği STK'ların etki alanını belirleyen en önemli konuları oluşturmaktadır. Eğer güç ilişkilerindeki hiyerarşinin değişmesi hedefleniyorsa kişilerin kendi kültürlerindeki ve çevrelerindeki cinsiyet ilişkilerini çözümleme olanağını elde etmesi gerekmektedir.

Sosyal medya, son yıllarda kişilerin ve sivil toplumun sesini duyurmasında, demokrasiye katılımı attırmada savunuculuk faaliyetlerinin ve örgütlenmenin daha hızlı olmasında, insan haklarını etkileyen olayların hızla yayılması ve duyulmasında ayrıca insanların deneyimlerinin daha görünür hale gelmesinde etkili olmuştur. *Me Too* hareketi kadınların kendi hakları için ifşa ve dayanışma yoluyla eşitlik alanında sosyal medyanın gücünü nasıl kullandıklarını ortaya koymuştur. Sınır tanımayan internet ağı sayesinde bu güç artık daha birleşik ve etkilidir. Özellikle *Me Too* hareketinden sonra sosyal medya ağları, kadınların kadın aktivizmi içinde birbirinin güçlenmesine katkı sağlayan bir araç haline gelmiştir. Sosyal medya, kadınların coğrafya fark etmeksizin benzer deneyimleri paylaştıklarını ortaya çıkarmakta ve bu deneyimleri fiziksel ortamda mümkün olmayacak kadar kitlesel şekilde aktarıp dayanıştıkları bir ortama ve büyük çaplı eylemlere olanak sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, kadınlar sosyal medyayı sanal bir direniş ve mücadele alanı olarak etkili biçimde kullanmaktadır. Bu özelliğiyle yalnızca gerçek kişilerin değil aynı zamanda tüzel kişilerin de yararlandığı bir alandır. STK'lar da bu kişi topluluklarından biridir.

Çalışmamızda, İzmir'de faaliyet gösteren, sosyal medyada görünürlüğü yüksek olan ve kadınların gönüllülük veya üyelik bağıyla bağlı olduğu dayanışma ve yardımlaşma, sosyal sorumluluk, meslek edindirme, hak savunuculuğu türünde faaliyetlerde bulunan otuz üç kadın derneğinin 2019 Mart ayı ile 2020 Mart ayı arasındaki bir yıllık süreçte Facebook hesaplarından yaptıkları gönderiler toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında incelenmiştir.

Çalışmanın evrenini oluşturan otuz üç kadın derneğinin sosyal medya paylaşımları veri çözümlemesi yöntemiyle incelenmiş ve derneklerin toplumsal cinsiyet eşitliği yönünden toplumsal cinsiyet rolleri algılarının, söz konusu paylaşımlarda aktarılan etkinlikler üzerinde bir etkisi olup olmadığı ve genel olarak toplumsal cinsiyet algısından etkilenme durumu irdelenmiştir. Veri tabanından elde edilen bulgular, ana temalar çerçevesinde ulamlaştırılmış (kategorileştirilmiş); derneklerin hesaplarında paylaştıkları çalışmalar, toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmeyi hedefleyen ve bu rolleri pekiştiren faaliyetler olmak üzere gruplandırılmıştır. Bu bağlamda çalışmamızın amacı;

1-İzmir'deki kadın dayanışması, güçlenmesi, beceri ve meslek edinmesi alanlarında etkinlikleri bulunan ve sosyal medya hesabı olan Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) kadına yönelik hangi etkinlikleri ele aldıklarını,

2-Söz konusu etkinliklerin toplumsal cinsiyet rollerini ve kalıpyargılarını sürdürüp yeniden üretmekte mi yoksa değiştirmekte mi?

olduğunu ortaya koymaktır. Bu konuya ilişkin olarak, STK'ların kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkına varmalarında etkinlikleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında etkisi bulunduğu düşünülmektedir. Bu amaçla, söz konusu etkinlikler birbiri ile karşılaştırılarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir.

Bu nedenle çalışmanın Birinci Bölümü'nde toplumsal cinsiyet ile ilintili kuramlara ve kavramlara yer verilerek, çalışmanın sınırlarını belirleyen toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsallaşma sürecindeki rolüne değinilmiştir.

İkinci Bölüm'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadının güçlenmesine etkisi eğitim ve istihdam boyutlarıyla ele alınmış, devletlerin resmî ideolojilerinin bir parçası olarak kadınların toplumsal alandaki konumunu pekiştiren politikalara ve bununla mücadelede devlet dışı birtakım oluşumlara duyulan gereksinime değinilmiştir. Ayrıca Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamına yönelik düzenlemeler ile kadınların işgücüne katılımı karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının önemi, demokrasi, dayanışma ve insan hakları savunuculuğu yönüyle toplumsal cinsiyet eşitliğinde üstleneceği rol, Türkiye'de sivil toplumun tarihinden İzmir'deki kadın derneklerine uzanan bir çerçeve ile incelenmiştir. Örneklemi oluşturan kadın derneklerinin paylaşımlarının

kadınların güçlenmesine, iktidarın ataerkilliği besleyen uygulamalarıyla mücadele ve toplum yararı ekseninde yürütölüp yürütölmediğı saptanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de çalışmanın sorunsalı, önemi, konusunu oluşturan veriler, verilerin elde edilme ve çalışmaya içerilmesinde kullanılan yönteme ilişkin bilgiye ver verilmiştir.

Dördüncü Bölüm’ de verilerin çözümlenmesinden elde edilen bulgular niteliksel olarak ortaya konmuş, bulgular veri tabanından örnekler verilerek iki ayrı başlık altında birbirine zıt kategorilerde yorumlanıp alan yazında belirtilen bilgiler göze alınarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, bireylerin bedenlerindeki farklılıklara göre kişiye verilen dişi veya erkek olmayı belirleyen biyolojik bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, öncelikle cinsiyet ile karşılaştırıldığında adından da anlaşılacağı üzere cinsiyetin toplumsal bağlamda düşünülmesi demektir. Toplumsal cinsiyet kısaca fizyolojik özelliklere göre bireyin toplumdaki konumu rolleri, var oluş ve kabul biçimlerinin tümüdür. “Toplumsal Cinsiyet”, 1995 yılında “Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilmiş böylece resmi olarak kayıtlara geçmiştir (Sayer, 2011: 11).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin seçmediği, dahası ortaya çıkışı tartışmalı bir özellik olan cinsiyetleri yüzünden ayrımcılığa uğramadan toplumsal yaşamın her noktasında eşit haklara sahip olması, yer alması, görünürlükleri, güçlenmesi, temsil edilmesi ve yaşama eşit ve adil katılımı olarak ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet kavramının tartışmaya başlanmasıyla gündeme gelen ulaşılması en önemli hedeflerden biri olarak birçok ülkede toplumsal, stratejik ve ekonomik kalkınma planlarında yerini almış bir idealdir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008).

Butler (2005), cinsiyetin de aslında toplum tarafından yaratılan bir sistem olduğunu savunmaktadır. Çünkü iki farklı cinsiyetin (kadın ve erkek) üzerinde temellenen bir yapıya ait olmayanları, örneğin androjen bedenlerle dünyaya gelip sonradan bu ikili sisteme katılan bireylerin ait olabilecekleri herhangi bir cinsiyet sınıfı bulunmamaktadır. Bu nedenle LGBTQIA + bireyler toplumun alışık olmadığı bir manifesto ile kendilerini dış dünyaya kabul ettirme mücadelesinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu anlamda, zorunlu olarak LGBTIA + gibi bir terimle tanımlanmak zorunda olan “Queer” bireylerin varlığı, toplumsal cinsiyet kavramı aracılığıyla cinsiyet dikotomisinin de sorgulanmasını gerektirmektedir (Butler,

2005). Bordo (1993), bedeni yalnızca “cinsiyetlendirilip sonradan üzerine toplumsal cinsiyet kavramı eklenen bir öz olmaktan çıkarıp, iktidarın bu bedenler üzerindeki davranışlara etki ettiğini ve çalıştırdığını” vurgulamaktadır (akt. Köse, 2013: 39). Bu betimlemelere göre, toplumsal cinsiyet hem erkeğin hem kadının hem de diğer cinsel kimliklerin toplumdaki algıya göre, nasıl olmasını, görünmesini ve davranmasını dayatan bir kavram değil, ırk, sınıf, yaş gibi diğer toplumsal unsurlardan ve kullanıldığı bağlamdan etkilenen performatif bir olgudur.

Toplumsal Cinsiyet, bir toplumun ve kültürün çok uzun bir süreçte oluşmuş beklentileridir ve bu beklentiler, üreme organlarına göre nasıl cinsiyeti belirliyorsa, buna göre de ayrı roller, konumlar ve kalıpyargılar belirlemiştir. Cinsiyet olgusu toplumun tümüne etki eden bir hiyerarşi yaratır. Bu nedenle, “insanlar üzerinde etkili olan cinsiyet değerlerinin, denetleyici, sınırlandırıcı ve rehberlik edici bir şekilde birçok işlevi bulunmaktadır” (Ersoy, 2009: 215).

Kadınların ev dışındaki alanlara katılımları ve ikincil konumları çözümlenirken, toplumsal cinsiyet kavramı yanında ataerkillik kavramı da çözümlenmeye dâhil edilmektedir. Walby (1990) ve Hartman (2006) ataerkilliği, kadınların üzerinde erkekler tarafından soyut veya somut bir egemenlik kurulduğu hiyerarşik bir düzen ilişkisi olarak tanımlar. Kadınların her anlamda sömürülmesi, daha geride zayıf ve korunmaya muhtaç varlıklar olarak görüldüğü bu toplumsal ilişkide hem özel alandaki hem de toplumsal alandaki ücretli işlerde bu denetim devam eder haldedir. Temelde kadınların yaşamın her alanında ikincil konumuna yol açan, üstün ve güç sahibi tarafın erkekler olarak görülmesini sağlayan bir düzendir (akt. Özçatal, 2011: 25).

Butler, Wittig ve Foucault gibi isimler cinsiyet –toplumsal cinsiyet ilişkilerini sonradan bazı yönlerden eleştirmişlerdir. Wittig ve Butler, toplumsal cinsiyetin gereğinden fazla kurgusal, sonradan inşa edilen yapay bir özellik gibi algılanmasının, cinsiyeti değişmez, öz ve somut bir olguya dönüştürdüğünü savunur. Bu düşünürler, toplumsal cinsiyetin cinsiyete bu denli eklenmesini, cinsiyeti olumsuz yönde imleyerek, cinsiyetin ve cinsiyetli bedenlerin doğal ya da doğanın cinsiyetli olmasınımış gibi bir yanılsamaya neden olduğunun altını çizerek. Onlara göre insanların varoluşundan ve dolayısıyla kültürden önce bir cinsiyetli doğa yoktur, cinsiyet de tıpkı toplumsal cinsiyet gibi kurgusal bir kavramdır (Köse, 2013: 41-48).

Foucault da benzer şekilde iktidar ve özne arasındaki ilişkinin gerçeği nasıl yarattığından bahsederken, aslında her şeyden önce var olan bir gerçek, yani cinsiyet olmadığını, iktidar, yani ataerkinin hüküm sürdüğü bir yapıda, iktidarın öznelere neyin gerçek olduğunu öğrettiğini böylelikle gerçeğin bu dayatma ve söylemlerle sonradan yaratıldığını belirtir. Başka bir deyişle aslında iktidar ve onun kontrol mekanizmalarının öznelere kurduğu ilişkiden doğan bir biyolojik cinsiyetten söz edilebilir (Köse, 2013: 42-5). Toplumsal gerçeklikle ilişkili olarak Civelek (2013: 93) ise belirli güçler eliyle inşa edilen yapıların dışında soyut olarak tanımlanabilecek bilgi ve kültür yapılarının yanı sıra bilgi mekanizmalarının yaratımının da politik bir nitelik taşıdığını, bu şekilde üretilen gerçekliğin, bu sistemlerin üyelerinin eylemleriyle sürdürüldüğünden, bu gibi yapıların değişmesinin zorluğundan söz etmektedir. Bir başka deyişle, ataerkil düzen ve hegemonya bizzat etkilediği unsurlar tarafından devam ettirilip gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.

Scott (1989), toplumsal cinsiyeti toplumsal ve politik boyutu bulunan evrensel semboller ağı olarak ele alır ve bu sembollerin toplumları aşan bir yapısı olmasına karşın, bu sembollerin iç düzenlemeleri topluluklara özgüdür. Bu ikili normatif kavramın ikiliği oluşturan gruplar arasındaki farklılıkların gereğinden fazla vurgulanma ve ayrıştırılmış özelliklerin tüm gruba yüklenme ve genellenme özelliği bulunmaktadır. Böylelikle başlangıçta önemli görülmeyen farklılıklar sonunda, bir hiyerarşi içinde üstünlük kazanarak güç ilişkilerine dönüşür.

Toplumsal cinsiyet, tanımı gereği, toplumun belirlediği beklenti ve davranışların toplumdan topluma, kültürden kültüre değiştiği; ancak birçoğunun kültürleri ve toplumları aşma eğiliminde olduğu görüşünü içerir (Alle-Corliss ve Alle-Corliss, 1999 akt. Gök, 2013). Bununla birlikte cinsiyet ataması dünyanın her yerinde aynı şekilde olmamaktadır. Newman (2002) bu konuya Amerika'nın kuzeyinde yaşayan Zuni Kabilesi ile açıklık getirip, bu yerlilerin cinsiyetin değişebilirlik özelliği açısından, biyolojik yapıya veya bebeğin doğumdaki üreme organına bakılmaksızın, bir süre beklenip daha sonra çeşitli ayinlerle karar verildiğini belirtmiştir (akt. Ersoy, 2009: 215). Berktaş (2003:42) da *Tarihin Cinsiyeti* adlı kitabında alışılmış olanın nasıl "doğal" gözüktüğünü cinsiyet kalıpyargıları açısından değerlendirir. Kadınlar da içlerine doğdukları ve kuşaklardır doğal ve dolayısıyla doğru sayılan gelenekleri sorgulamayı bir başkaldırı değil neredeyse "ahlaksızlık"

olarak görmekte, böyle bir tutumu kendilerine yakıştırmamaktadır.

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal Cinsiyet kavramı 1970’lerde ortaya çıkmıştır. Bu roller toplumsal yapıyla etkileşim halindedir ve bu roller aracılığıyla farklı statüler kazanan erkek ve kadın imgeleri, rollerin pratiğe dökülmesiyle sürdürülmüş olur.

Rol, bireyin konumuna işaret eden ve bulunduğu kimlik veya sahip olduğu statü bakımından kendisinden gösterilmesi beklenen davranış ve tutumlar bütünü veya yerine getirmesi beklenen tüm eylem, görev veya normatif beklentiler sistemi olarak tanımlanabilir (Eken, 2006: 251). Toplumsal cinsiyet rolleri ise kişinin kendisini cinsel olarak nasıl ifade ettiği dikkate alınmaksızın, salt içinde bulunduğu bedene göre sergilemesi beklenen yetkinlik, ilgi, söylem, tutum ve davranışları da içine alan yargı setleridir.

Toplumsal Cinsiyet, sıklıkla erkeklere kadınlardan daha fazla yarar sağlayan olanak ve sınırlılıklarla çevrili bireysel, iletişimsel ve yapısal yollarla kurulur (Blackstone, 2003: 335). Oakley’e göre (1972: 125), toplumsal cinsiyet, anatomik farklılaşmayla iki kutba ayrılmış cinsiyete paralel bir karakterde olsa da ondan farklı olarak erkeksilik ve kadınsılık ayrımı kaynağını toplumun değerlendirmelerinden almaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, alan yazında heterenormatif bir anlayışla temelde ideal kadınlık ve erkeklik betimlemelerinden oluşur. Bu bağlamda ilk bakışta kişinin sis (cisgender) olması yani doğumda atanan cinsiyetiyle cinsel kimliğinin örtüşmesi beklenir. Kadınsı ve erkeksi olmanın tüm boyutları somut veya soyut biçimlerde önce ailede sonra ailenin dışındaki tüm alanları işgal eder. Bu betimlemelere göre erkeksi özellikler daha bireysel ve bağımsız nitelikte olurken kadınsı özellikler daha paylaşımcı ve duygusal niteliktedir. Lider ruhlu, kararlı, zeki ve agresif olmak erkeksi özellikler olarak sınıflandırılır. Kadınsı görünen kişilik özellikleri ilgili, anlayışlı, dürüst ve empati becerisine sahip olmadır. Toplumsal cinsiyet rolleri değişken ve dinamik bir özelliktedir; kültürden kültüre, farklılık gösterebileceği gibi, aynı toplum içinde de zamanla dönüşebilir.

Toplumdaki paylaşımları belirleyen toplumsal konumlar belli davranış ve

görevleri ve toplumsal rolleri de beraberinde getirir. Toplumsal roller (bu çalışmada toplumsal cinsiyet rolleri), kişileri bulunduğu konumun rollerini uygulamaya zorunlu bırakır. Annelik babalık, bekar erkeklik, evli kadınlık gibi statüler değişmezken, zamanla bu konumların getirdiği görevler değişebilir; bu anlamda statüler sabit iken roller değişken bir özelliğe sahiptir (Tözün, 2007: 60). Kadınlara yüklenen roller daha belirleyici ve dayatıcıdır; dolayısıyla bu normları çiğnediklerinde kadınlar daha güçlü bir yargılama ve ceza dönütü ile karşılaşır. Örneğin, erkeksilik için vazgeçilmez olan vücut tüyleriyle kadınların toplum içine çıkmaması kuralına uymadığında kadınlar kınama ile karşılaşır. Kendisi ve eşi çalışan kadınlar ev işleriyle ilgilenmediğinde kadınlıkları sorgulanır. Öte yandan, çalışan babalar çocuklarının bakımı ile yeteri kadar ilgilenmediğinde bu durum toplum tarafından büyük bir sorun olarak algılanmazken, söz konusu anne olduğunda bu durum bir tartışma konusu haline alır. Bu gibi sorunları irdelemek için toplumsal cinsiyet kuramlarından yararlanılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri kaynağını erkek egemen kültürün dayanağı olan erkeklerin akıl ve kültür, kadınların duygu ve doğa ile imgelenmesinden alır. Böylelikle erkeklerin hâkim olduğu alan üretim ve yönetim olarak tanınmaktayken, kadınların görevi bu üretimin sürekliliğini sağlamak ile sınırlı kalmaktadır. Yeniden üretim sürecinin kadınların bakım emeğiyle ücretsiz olarak yerine getirilmesi, onların konumunu ev ve yakın çevre ile sınırlandırmıştır.

Nitekim Sancar'ın (2011), 200 erkek katılımcı ile yaptığı araştırmasında, erkeklerin bir bölümü eşlerinin çalışmazlarsa çocuklarını daha iyi eğiteceklerini, belirtirken bir kısmı eşlerini çalıştırmaya karşı olduklarını ve toplumun kadının çalışmasını olumlu karşılamadığını ve eşlerinin çalışması durumunda kreşe verilecek çocukların anne sevgisinden mahrum kalacağını belirtmiştir (akt. Gök, 2013: 9). Kadınların öncelikli görevlerinin ev ve yakın çevre alanlarındaki sorumlulukları olduğu dayatması, onların hem çalışma yaşamından uzaklaşmalarına hem de para piyasalarında zayıf bir konumda olmalarına kısacası sürekli bir bağımlılık ve zayıflık ile betimlenmelerine neden olmaktadır (Topoğlu, 2007: 6).

Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin yaşamlarını ve benlik algılarını örtük olarak etkileyerek birtakım ayrımcı uygulamalara geçerlilik kazandırarak kişilerde ömür boyu taşıyacakları izler bırakır. Örneğin sünnet, erkek çocuklarında gurur ve

onur kaynağı olarak ilan edilip kutlanması gelenek haline gelmiş bir olay iken kız çocuklarının regl olmaya başlaması utanılacak ve saklanacak bir durum olarak algılanır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, iş yaşamı gibi ailenin dışındaki alanlardaki toplumsal ilişkilere katılımda ayrımcılıklara neden olur. Kadınlar bazı alanlarda daha yoğun olarak yer alırken kimi meslek kollarındaki temsiliyetleri düşüktür. Ayrımcılık mesleklerin niteliğiyle ilgili olarak erkeklerin daha iyi maaşlı ve sorumluluk gerektiren vasıflı işlerde, kadınların daha düşük vasıflı işlerde ve fiziksel emeğin yoğun olduğu sektörlerde yeğlenmesiyle devam etmektedir. Ayrıca kadınların meslek edinirken evli olup olmadığı, yakın zamanda çocuk sahibi olmak isteyip istemediği göz önünde bulundurmakta ve kriz dönemlerinde işten ilk çıkarılan kadınlar olmaktadır (Duruoğlu, 2007: 63; Köroğlu, 2015: 26). Kadınların aynı nitelikteki işler için erkeklerle eşit ücret alamamaları, başarılı olsalar bile cam tavan sendromuyla karşı karşıya kalıp hak ettikleri konumlara yükselememeleri de toplumsal cinsiyet kalıpyargıları yüzünden uğradıkları ayrımcılık örneklerindendir. Öyle ki yirmi birinci yüzyılda bile dünyanın gelişmiş ülkelerindeki şirketler doğum iznini yalnızca anneye verme, annelere aylık, babalara günlük izin hakkı tanımak gibi uygulamalara devam etmektedir (Blackstone, 2003: 337). Verilen tüm bu örnekler toplumsal cinsiyet rollerinin toplum yaşamındaki gücüne işaret etmektedir.

1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Kalıpyargılar bir olgu, nesne, kişi veya grup hakkında bilimsel bir dayanak yerine kaynağını çevreden edinilen bilgilerin veya gözlemlerin oluşturduğu ve zamanla inanılan yargılardır. Toplumbilim bağlamında, bir grubun tek bir üyesi hakkında geçerli olduğu düşünülen özelliklerin o grubun tüm üyelerinde de görüleceği savıdır.

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ise bir cinsiyeti taşıyan tüm bireylerin aynı veya benzer karaktere sahip olup, benzer tepki, ilgi, davranış ve özellikler sergileyeceği inancıdır. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları genel olarak kadın veya erkeklerin doğalarına yönelik abartılmış ya da asılsız önermeler içerir (Blackstone, 2003: 337). Toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına göre, bir cinsle ilgili en çok

gözlenen, en yaygın şekilde inanılan ve bilinen özellik ve davranışlar, o cinsiyeti taşıyan tüm bireylerde bulunur. Geleneksel olması yönüyle kuşaktan kuşağa aktarımı sekteye uğramadan devam ettiği için, kadın ve erkeklere ilişkin bu düşüncelerin gerçekliği kolay kolay sorgulanmaz ve genel geçer yargılar olarak kabul görür.

“Kadınlar her zaman sevecen ve anaçtır”, “El becerileri ve ev işlerinde başarılıdır”, “Erkek çocuk arabayla oynar”, “Erkek evin direğidir”, “Kadınlar futboldan anlamaz”, “Kadınlar duygusal ve narindir.” gibi ifadeler kalıpyargılara örnektir. Ayrıca bu kalıpyargısallık mesleklerin de cinsiyeti olduğu görüşünü içerir. Politika, mühendislik, teknikerlik gibi mesleklere erkek uygun görülürken kadının ise doğası olarak görülen annelik ve özel alandaki sorumlulukların uzantıları olan işlere yatkın olduğuna inanılır ve genel olarak hassas ve merhametli olduğu varsayılır (Tecer, 2019: 24). Kalıpyargılar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadına yönelik şiddetin de kaynağını oluşturur. Toplumsal Kimlik Kuramı’na göre, bireyler, üyesi oldukları gruba destekleme ve yüceltme çabası içine girerken, “onlar” olarak gördükleri dış gruba tümünden ayrımcı bir tutum sergiler (Göregenli, 2012: 24). Bu yönüyle iç grubun üyeleri diğer gruba göre kendilerini daha olumlu ve güçlü yönlerle bağdaştırırken, diğer gruba aynı oranda olumsuzlayan özelliklerle dışlama eğiliminde olabilirler.

Kalıpyargılar aynı zamanda kişiliğin ve kimliğin oluşmasında da rol oynar. Erken yaştaki çocuklar kendileriyle ilgili cinsiyet şemalarını oluştururlar, kız ve erkek çocukları belirli kalıpyargıları özümseyerek bunlara uygun tepki verirler, bilişsel açıdan kendilerini belli tutumlar sergilemeye hazırlarlar. Bu dönemde kız çocukları genelde daha itaatkâr ve kırılgan yetişirler. Nitekim bu süreç de ilerde kadınların öz benlik algılarını ve yaşama dair alacakları kararları etkiler (Carnaghan ve Bahry, 1990: 387-390). Kız ve erkek çocuklarının başarılı oldukları dersler, ilgi alanları, yakın durdukları spor dalları ve meslekleri, eşyaları ve davranışları kendilerinden beklenen şekilde ve çevreden gözlemledikleri yönde gelişir. Yapısal olduğu düşünülen cinsiyet farklılıkları öğrenilmiştir ve bu farklılıkları oluşturan cinsiyetlere ilişkin yerleşik kalıpyargı ve rollerin içselleştirilmesine de bağlıdır (Ersoy, 2009:213). Konuyla ilgili olarak lise öğrencileriyle yürütülen ve toplumsal cinsiyet ile özgecilik (altruizm) arasındaki ilişkinin fen, teknoloji mühendislik ve matematik (STEM) alanlarına yansımaları ölçen bir çalışmaya göre kız öğrenciler bu

alanların alt dallarında bile sağlık, biyoloji ve tıp gibi daha toplumla iç içe işleri seçmişlerdir. Bu araştırma sonucuna göre kişilerin meslek seçimlerine etki eden unsur, öğrencilerdeki toplumsal cinsiyetin psikolojik inşası olmaktadır (Eccles ve Wegemer,2019:35,40). Böylelikle teknoloji, bilim, teknik, mühendislik gibi alanlarda erkeklerin çoğunlukta olmasının sebebi bazı kuramcıların ileri sürdüğü gibi kız çocuklarının STEM alanlarında bilişsel yetiye sahip olmamaları değil, toplumsallaşma sürecinde olumsuz koşullanmalarıdır.

Kadınlara ilişkin kalıpyargıların erkeklere ilişkin kalıpyargılardan daha olumsuz olduğu bilinmektedir. Buna paralel olarak kadınlara uygun görülen kalıp davranışlar erkekler tarafından sergilendiğinde küçümseme ve negatif eleştiri ile karşılaşır. Kadınlar ise erkekliğe ait bir kalıpyargısal davranışta bulunduğunda övülür ve saygı duyulur (Tecer, 2019:17). Kalıpyargılar zaman içinde değişen toplumsal cinsiyet rollerinden olumlu etkilenebilir. Tarihi süreç boyunca kadınların ulaşabildiği olanaklar çeşitlenmiş ve kadınlar karşı cinse uygun görülen alanlara katılmaya başlamışlardır. Doğal olarak bu değişimin, toplumun zihnindeki kadın imajında da bir değişiklik yaratacağı öngörülebilir. Fakat zaman içinde değişen rollere rağmen kimi kalıpyargılarda olumlu bir dönüşüme direnç söz konusu olmaktadır (Haines ve diğ., 2016: 353-355). Konuya ilişkin araştırmalara göre, kadınların para kazanma rolü ve mesleki konumlarına yönelik kalıpyargılarda bir iyileşme görülse de ev işlerinin paylaşımı konusundaki kalıpyargıların sürdürülmesi doğrultusunda direnme devam etmektedir (Bener ve Günay, 2011: 160). Kalıpyargıların otuz bir yıllık süreçte karşılaştırılmasını amaçlayan bir çalışmaya göre erkeklik ve kadınlık rollerinde zaman içinde görülen değişimlere rağmen tipik kadın ve erkek algısında, cinsiyetlerin erkeksi ve kadınsı özelliklerinde, erkek ve kadınların fiziksel özellikleriyle ilgili kalıpyargılarda gözle görülür bir değişiklik yaşanmamıştır (Haines ve diğ., 2016: 354).

1.1.4. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar

Toplumsal cinsiyet rolleri gerçekten biyolojinin getirdiği doğal olarak gelişen ve genellenebilir davranışlar mıdır, yoksa dünyaya geldiğimiz andan itibaren o rollerin içine doğduğumuz için öğrenilebilir ve değiştirilebilir nitelikte midir?

Alanyazında, cinsiyet ilişkilerinde ayrımcılığa ve adaletsizliğe yol açan farklılaşmaların nedenlerini açıklayan farklı önermeler bulunmaktadır. Bu çalışmada bunlardan en çok başvurulana biyolojik, psikolojik ve sosyobiyolojik açıklamalar ele alınmaktadır.

Bazı düşünürler kadın-erkek farklılaşmasını biyolojik unsurlara bağlamaktadırlar. Onlara göre cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir ayrım bulunmamaktadır. Biyolojik determinizm ya da “biyoloji kaderdir” anlayışı özellikle hormonlar, genler ve beynin yapısındaki ayrışmalar gibi anatomik farklılıkların davranışlardaki değişikliklere yansıdığını ve bunun oluş biçimlerini bilimsel olarak kanıtlamaya çalışır, buna göre, cinsiyet rolleri doğamız gereği içgüdüsel olarak kodlanan dişil ve eril bedenlerin kaçınılmaz özellikleridir (Ersoy, 2009: 212). Özcü bir yaklaşımla, kadın ve erkeklerin biyolojik farklılıkları nedeniyle toplumsal alanda farklı görev ve statülerde bulunduklarını savunulmaktadır.

Kadınların beyninin daha küçük olduğu, kadın ve erkek beynindeki yarıkürelerin farklı işlevlerde geliştiğini iddia eden, çene yapıları ve kafataslarının boyutlarını merkeze alan fakat istatistiksel açıdan ve güvenilirlik yönünden eleştirilere maruz kalan çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Oksitosin hormonunun annelik duygusunu tetiklemesi ve kadınları daha iyi bakıcı konumuna getirmesi (Rossi, 1977 akt. Sayers, 1984), yüksek bilişsel fonksiyonların birimi olarak kabul edilen ön beyin loblarının erkeklerde daha büyük olduğu, androjen hormonu yüksek olan kız çocuklarının kalıpyargısal kız oyunlarından kaçındığını iddia eden araştırmalar bunlardan sadece birkaçıdır (Dökmen, 2010: 48-51). Bu iddialardan biri de erkeklerin görsel-uzamsal zekasının kadınlara göre daha gelişmiş olduğudur ve geçmişten günümüze bu özelliğin erkeklerin savaş ve savunma gibi konulardaki başarısının nedeni olarak öne sürülmektedir (Sayers, 1984). Bu yaklaşıma göre, erkekler doğal olarak güçlü, daha rasyonel, zeki ve doğası gereği cinsel ilişkilerinde çok partnerli olma eğiliminde, net, soğukkanlı benmerkezci ve agresif yapıdadır. Kadınların ise daha şefkatli, becerikli, duyarlı ve sorumluluk sahibi olma özellikleri doğalarının bir sonucudur.

Yukarıda sözü edilen ve benzeri ayrımlar Descartes’ın zihin-beden kavramlaştırmasının bir uzantısı sayılan batı kaynaklı kartezyen düşüncenin özellikleriyle de benzeşmektedir. Soyut-somut, kültür-doğa, insan- doğa, akıl-duygu

gibi ikilikler barındıran bu anlayışta baskı uygulayan ve üstünlük kuran taraf somut ve rasyonel olan taraftır; zihin olmadan düşünce olmaz ve beden bir anlamı kalmaz. Bu kutuplaşmalarda kadın ve doğa, beden ve duygu ile özdeşleşir, çünkü temelde kadınlar erkeklerin, doğa ise insanın egemenliği altına girer ve ezilir (Donovan, 1997 akt. Türk, 2017: 380). Zihin ve akıl erkeklerin kamusal alanda var olması için önemli iken bedenle ilişkilendirilen kadınlar soyun devamını sağlamakla sorumludur (Köse, 2013: 46; Durğun, 2020: 162-164).

Evrimsel-psikolojik açıklamaların da etkisiyle bir dönem popüler hale gelen bu gibi varsayımlar, cinslerin eşitsizliğini doğal bir durum olduğu yanılsamasını yaratarak, cinsiyet ayrımcılığını, toksik davranış ve tutumların normal karşılanması tehlikesini yaratır. Kadınların madun hale gelmelerinin kaçınılmaz olduğunu bilimle desteklemeye çalışsa da bu gibi iddialara eleştirilerin yönelmesi zaman almamıştır. Bu iddialara hem bilim hem felsefe açısından, hem de fenotipik ve genotipik özellikler olarak cinsiyetler üzerinde fazlaca baskın olup çevre ve toplumsal gerçekliği yok sayması; hem de kendi içinde mantıksal çelişki ve bilişsel yanlışlar bulundurmasının yanında politik ön yargılara hizmet etme eğiliminde oldukları için karşı çıkmıştır (Gürsözlü, 2012: 44).

İkinci feminist dalgada, biyolojik kadercilik kuramına meydan okumak için feminist akademisyenlerce cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını birbirinden ayırtmak yararlı bulunmuştur. Bu ayrımın yapılması da klasik düalist özellikteki determinizmin cinsiyetler hakkındaki iddialarını yeniden gözden geçirme gerekliliğini hatırlatmış ve böylece kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal olarak kurgulanmış olduğu, bu yönüyle de değiştirilebilirliği tartışmaya başlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet farklılıklarını açıklayan diğer bir kuram da psikanalitik yaklaşımdır. Freud'a göre çocukluk döneminde cinsel kimliklerimizin oluşumunda cinsiyetlerin henüz algılanmadığı dönem, cinsiyete dair bilginin oluşmaya başladığı dönem ve anne babalarımızla ilişkilerimizin önemli yer tuttuğu ödip ve elektra komplekslerinin gerçekleştiği, kıskançlık ve çatışma duygularıyla anne babalarıyla özdeşim kurulduğu dönemler etkilidir (Gök, 2013: 27; Dökmen, 2010: 40-44).

Freud, biyolojik açıklamalara paralel şekilde “anatomi kaderdir” anlayışıyla cinsel organ farklılığının bazı bilinçaltı süreçlerle birleşerek çocuklardaki cinsel

dürtülerle eril ve dişil olunacağını öne sürmektedir. Buna göre, erkek çocuklarının ilgisi fallik dönemle birlikte penisine yönelir ve bu dönemde anneye duyulan aşk nedeniyle bilinçdışı şekilde babayla rekabete girilir ve kastrasyon korkusu yani babaları tarafından iğdiş edilme güdüsü gelişerek zorunlu olarak annesinden uzaklaşarak babayla özdeşleşir. Kız çocuk ise bu dönemde penis kıskançlığı yaşar ve bir gün bu eksikliği tamamlayacağı inancına kapılır. Jung'un (1913) *elektro kompleksi* adını verdiği bu durumda kızlar babaya hayranlık duyarak anneyle rekabet içine girer, fakat baştan iğdiş edilmiş olduklarını kabul eder ve annelerinin de penise sahip olmadığını gördüklerinde rekabet ortamına gerek kalmaz artık dişiliğin bir önemi kalmamıştır. Aynı şekilde erkekler için de iğdiş edilmiş şekilde vücutlanmış dişiler ve dişi olmak durumu küçümsenecek bir özellik halini almıştır (Tözün, 2007: 61; Köybaşı, 2020: 206-209).

Freud, erkeklerin erojen bölgelerini temel alan ve oldukça eril olan görüşleri nedeniyle cinsiyetçi olmakla eleştirilmiştir. Fakat yıllar içinde dişil kimliğe ve kadınlığa ait toplumsal cinsiyet algısının kazanımına ilişkin açıklamalarında özelleştirilerde de bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet ediniminin Freud'un iddiasının aksine fallik dönemde daha önce gerçekleştiğinin anlaşılmasıyla psikanalitik kuram yetersiz kalmıştır (Chodorow 1974 akt. Erdoğan, 2008: 77).

Chodorow (1974) erkek ve kız çocukların anneyle iletişim sürecinde farklılaşma yaşadığını ve bu nedenle kız ve erkek çocuklarının farklı benlik duygusuna sahip olduğunu savunmaktadır. Buna göre, anneler, kendi cinsinden olmadığı için oğullarıyla empati kuramaz ve onları kızlarından daha erken bir zamanda bağımsız ve ayrı bir varlık olarak görürler, böylece erkek çocuk annesinden uzaklaşırken feminen özelliklerden de uzaklaşır, artık ilişkilerinde daha bağımsız ve duygusallıktan uzaktır (akt. Erdoğan, 2008: 77).

Sosyobiyolojik Kuram'da ise kadın ve erkek davranışlarında biyolojinin etkisi evrimsel süreçlerle açıklanır. Bu yaklaşımda yalnızca insan bedeni değil çevre ve yaşantılar da genlerle aktarım yoluyla yüzyıllar boyu sürdürülür, diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet hem biyoloji hem toplumsal ortamın bir sonucudur (Gürsözlü, 2012: 44). Darwin'in doğal seçim kavramıyla toplumsal cinsiyet rolleri arasında çevresel sorunlarla başa çıkma, üreme, türün devamını sağlama, annelik içgüdü, erkeklerde saldırganlık ve partner seçme davranışlarıyla bağ kurulur. Söz konusu

kurama göre, üreme stratejilerine bakıldığında dişilerin yumurta sayısı ve döllenme olanağı sınırlı ve döllenme sonrası zaman gerektiren bir olay olduğundan, dişiler dünyaya gelecek canlıya en kaliteli ve düzgün genleri oluşturabilecek yeterlilikteki adayları seçer. Öte yandan erkekler mümkün olduğunca fazla dişi ile birleşir, kısa sürede art arda baba olabileceği için seçici olması gerekmez; ortaya çıkabilecek olan cinsel birliktelik ve üreme taleplerindeki çatışmayı da agresiflik, manipülasyon ve baskınlık ile çözmeye çalışır. Evrim tarihinin bir mirası olarak kadınların yavrularına daha fazla yatırım yaptığına, erkeklerin ise daha saldırgan ve toplumsal anlamda baskın olduklarına inanılır. Bu kurama; günümüzde kadınların üstlendiği roller, gelişen teknoloji ve aile-ebeveynlik ilişkileriyle bir bağlantı kuramaması ve diğer birçok yönüyle eleştiri gelmektedir (Bussey ve Bandura, 1999: 679-681).

Bilişsel Gelişim Kuramı'na göre ise çocuklar önce cinsiyet sistemini anlar, çözümler ve kendisinin hangi tarafa ait olduğunu belirler. Kurama göre çocuklar bilişsel bir tutarlık ihtiyacı sonucu kendilerini erkek veya kız olarak tanımlarlar (Pehlivan, 2017: 505). Bu aşamada çocukların fiziksel görünümleri bilişsel algılarına etki eder. Bu teoriyi öne süren Kohlberg'e göre toplumsal cinsiyet rolü gelişiminde "cinsiyet kimliğini fark etme, cinsiyetin değişmezliği ve cinsiyet tutarlılığı şeklinde deneyimlenen üç seviye bulunur (Dökmen, 2010: 66-67). Çocukların rolleri kazanmasında, biyoloji ve toplumsal çevre tek başlarına yeterli olmayıp, her ikisinin de çocuğun zihnindeki karşılığı ve çözülmesi gerekmektedir (Sayers, 1984). Diğer bir ifadeyle, çocuk hem kendi biyolojik cinsiyetine, hem de toplumsal özelliklerine ve rollerine ilişkin farkındalık kazanmalıdır. Pehlivan'a göre (2017), Sosyal Öğrenme Kuramı'nın aksine bu yaklaşım kız ve erkek çocuklarının çevreden onay almak için değil, farkına vardıkları cinsiyetlerine göre kendi istekleri doğrultusunda cinsiyetli davrandıklarını ileri sürmektedir.

Bandura'nın (1977) Toplumsal Öğrenme Kuramı ise davranışların cinsiyetli yapısının, ailenin, arkadaşların, çevrenin, ders kitapları ve medyadaki karakterlerin vb. gözlemi yoluyla kazanıldığını öne sürer. Karşılaştıkları bu modeller çocuklara dişi ve eril davranış modellerinin örneklerini üretir. Çocuk, başta anne babası olmak üzere çevresindeki kişilerin farklılaşan davranışlarından yola çıkarak ilk önce kendi cinsiyet kimliğine karar verir. Ne şekilde davranacağına karar vermesinde çocuğun, kendi cinsinden olan ebeveyni taklit etmesi, davranışının sonuçları, kendi

cinsiyetindeki bir başka kişinin ödüllendirilen veya cezalandırılan hareketlerini gözlemlemesi gibi unsurlar etkilidir (Mischel, 1996 akt. Sayers, 1984). Araştırmalara göre aileler çocuklarının cinsiyetine uygun davranışlarını ödüllendirip, karşı cins gibi davrandığında olumsuz tepkiler vermektedirler. Bu edimsel koşullandırma ile çocuklar pozitif pekiştireç gördükleri eylemlerde bulunurlar (Archer ve Lyold 1982 akt. Sayers, 1984).

Yukarıda değinilen kuramların tek başlarına kişilerin verili cinsiyetlerine göre nasıl daha az veya fazla erkeksi -kadınsı olduğunu açıklamada yetersiz kalması nedeniyle, birden fazla kuramın birleşimi görünümünde birçok farklı kuram da bulunmaktadır. Fakat bu kuramlar toplulukların tarihi süreçteki deneyimleri, kültürel değerleri, modern zaman alışkanlıkları ve teknolojik gelişmeler gibi değişkenler ile düşünüldüğünde daha aydınlatıcı olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KADININ GÜÇLENMESİ

2.1.1. Kadının Güçlenmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

2.1.1.1. Eğitim, İstihdam ve Güçlenme

Toplumsal cinsiyet eşitliği bireylerin cinsiyetlerinden ötürü herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan toplumsal yaşamın her alanında eşit olarak yer alması, görülebilmesi, güçlenmesi, temsil edilmesi ve katılımı olarak ifade edilmektedir (Urul, 2016: 1). Bu tanımda da belirtildiği üzere, kadınların güçlenmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önemli bir boyutudur. Toplumsal cinsiyet eşitliği (gender equity) ise kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçları, seçimleri ve ilgilerinin olduğunu onaylamakta ve bunun sonucunda kadın ve erkeğe farklı davranılmasını gerektirecek durumların oluşabileceğini öne sürmektedir (Reeves ve Baden, 2000: 100-125). Söz gelimi, kadınların doğum yapacakları için işten çıkarılmaları ya da evli olup olmamalarına göre işe alınmaları gibi uygulamalara getirilecek yaptırımların eşitliği sağlamada uygun adımlar olduğu ifade edilebilir.

Bu anlamda farklılıklar nedeniyle kadınların finansal bağımsızlık, güçlü bir konuma ulaşma ve kişisel gelişimlerinde ihtiyaç duyacakları tüm olanaklara erişmelerinde önlerine çıkan engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik gereksinim duyulan stratejiler belirlenerek kadınların güçlendirilmesi için özel bir çaba gerekmektedir. Kadınların güçlenmesi, çok boyutlu ve toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla ilerleyen multidisipliner çalışmalar yolu ile yaşama geçirilebilecek bir hedeftir.

Yaşamı ve gelişimi konusunda seçim olanağına sahip kişiler güce daha kolay ulaşabilir, bu anlamda güçlendirilmeye ihtiyaç duymayabilir; ancak seçenek ve fırsatlardan yoksun bireylere bu konuda tanınacak destek ve olanakların tümü güçlendirme olarak adlandırılabilir (Kabeer, 2005: 14). Bu bağlamda kadınların güçlenmesi, önce, kadının yaşamında önem taşıyan alanlarda ve gündelik yaşama

ilişkin konularda seçim yapabilme gücünün geliştirilmesi ile yakından ilgilidir. Bu yalnızca seçenekler üretmenin değil aynı zamanda farkındalık ve bilinç, kaynaklar, etkin olma ve katılım, otonomi ve özgüven gibi unsurların da dikkate alınacağı bir süreçtir (Kabeer 1999 akt. Charmes ve Wieringa, 2003: 23) .

Eğitim; yaşama dair becerilerin kazanıldığı, dünyaya algılama şeklimize yön veren aile ve ev yaşamı dışındaki her türlü tecrübenin edinilmesini sağlayan, çok yönlü ve yaşam boyu öğrenme olanağının başlangıcı niteliğindedir. Çocukluk boyunca nitelikli eğitime erişim başlı başına önemli olmakla birlikte uzun sürede kuşaklar arası yoksulluk döngüsünü kırmada, geç evlilikler ve doğum oranlarında, emek piyasalarına katılım gibi konularda olumlu etki yaratabilmektedir. Eğitim, kişisel ve toplumsal açıdan toplumsal, ekonomik ve politik güçlenmeyi de beraberinde getirir. Bunlar arasında ekonomik olarak güçlenme, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmada kadının yoksulluğunu ve toplumun refahını arttırmada en önemli basamaktır. Eğitim alan kadının, mezun olunan eğitim kademesi yükseldikçe, meslek sahibi olma ve daha yüksek gelir elde etme şansı yükselir (Oo, Öztunç ve Serin, 2015:355). Eğitim düzeyinin düşmesi ile de işsiz kalma ev kadını olma, maddi ve fikri açıdan üretkenliğin azalması, düşük ücretli, sigortasız işlerde çalışma olasılığı artmaktadır; bu da sonuç olarak kadının yoksulluğuna neden olmaktadır (Tire, 2017: 106).

Ekonomik gelir, kaynakların dağılımında ortaklaşa hareket etmeyi beraberinde getirir. Ekonomik bağımsızlığı olan kadın, ev işlerinin paylaşımı, ev içi ve dışında karar almada söz sahibi olma, çocukların bakımı ve boşanma durumunda yaşanabilecek mağduriyet gibi konularda avantajlı bir konuma yükselir. Morrison, Raju ve Sinha (2007) da kadınların hakları ve karar alma durumlarındaki gücünün, bireysel düzeyde ve aile düzeyinde üretkenliği arttırmada ve buna karşılık yoksulluğun azalmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur. Yoksulluk ve güçsüzleşme, genelde birbirini doğuran unsurlardır. Nitekim kişinin karar alma ve seçim yapabileceği bir olanağın yokluğunda en temel ihtiyaçlarını karşılamakta problem yaşaması nedeniyle diğerlerine bağımlı kalma durumu yaşanır.

Eğitime erişim, kadınlar açısından bilişsel kapasitenin ilerlemesi, böylelikle sorgulama, derinlemesine düşünme, bilgiye kolay erişme ve yaşamlarına yön vermenin kendi tekelinde oluşu durumlarını da beraberinde getirir. Ayrıca eğitilmiş

kadının bir işte çalışıp çalışmadığına bakılmaksızın aile içi şiddete maruz kalma oranının düştüğü bilinmektedir (Kabeer, 2005: 16). Kadınların eğitimi hem kadına ve topluma hem toplumsal hem de ekonomik yarar sağlar. Eğitim kademesinin yükselmesiyle doğru orantılı olarak kadınların kendilerine yönelik algısı değişir, sağlık beslenme ve çocuk gelişimi konularında daha bilinçli olunacağından, anne ve çocuk ölüm oranında azalma görülür (Alaoui, 2015: 2). Ayrıca eğitim ile kadınların doğum kontrolde söz sahibi olma oranı ve çocuklarına daha iyi bir gelecek sunma şansı yükseleceğinden (Morrison, 2002, akt: Oo, Öztunç ve Serin, 2015: 351), dolaylı olarak yaşam süresinde bir artış görülür (King ve Hill, 1995: 22).

Okullaşma oranı, toplumun gelişmesinin en önemli göstergelerinden biridir. Bir toplumdaki bireylerin eğitim seviyesi ise kalkınma ve refah için belirleyici bir etkidir. Kadınların eğitimi bu yönüyle ekonomik kalkınmayı da olumlu etkiler. Klasen ve Lamanna (2008) da toplumsal cinsiyet eşitliği ve istihdamın ekonomik büyümeye olan etkisini inceledikleri 41 yıllık süreci kapsayan çalışmalarında eğitim ve iş yaşamındaki cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi yavaşlattığını ve kadınların gelecek kuşakların beşerî sermaye olarak değerli bireyler olarak yetişmesinin ve doğum oranlarındaki düşüşün kadının eğitimiyle gerçekleşeceğinin altını çizmiştir (akt. Oo, Öztunç ve Serin, 2015: 351). Bir diğer çalışma ise eşlerden kadın olanının eğitilmiş olmasının, erkek olanın eğitime oranla düşük doğurganlık üzerinde üç kat fazla etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (Cochrane 1983 akt. King ve Hill, 1995: 25). Çünkü eğitimin devamında işgücüne katılan kadın sorumlulukları nedeniyle daha az çocuk sahibi olur, çocuk sayısı düştükçe her çocuğun yaşam kalitesi ve ailedeki her birey için kişi başına düşen gelirden bir artış görülür. Benzer şekilde, tek başına kız çocuklarının ilköğretim kayıt oranı bile uzun vadedeki sonuçları düşünüldüğünde yıllık milli gelir üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Son tahminlere göre, 2015 ve 2025 yılları arasındaki süreçte küresel ölçekte genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, gayri safi yurtiçi hasılda 12 ile 28 trilyon dolar arasında bir artış yaratabilme potansiyeline sahiptir (Woetzel ve diğerleri, 2015). Konuyla ilgili birçok ekonomist de doğurganlık oranındaki artışa bağlı olarak gelişen hızlı nüfus artışının ekonomi üzerinde olumsuzluk yarattığını kabul etmektedir (Coale ve Hoover, 1958 akt. İnce, 2011: 225-230). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sona erdirilmesi her ne kadar milli büyüme için önemli olsa da

bu ekonomik kazanımların cinsiyetler arası eşit dağılımı ne yazık ki otomatik olarak gerçekleşmemektedir (Duflo, 2012; Kabeer ve Natali, 2013; ILO, 2016 akt. Hunt ve Samman, 2016: 7). Bunun nedeni olarak, kadınların eğitim ve istihdam olanaklarına erişiminin engellenmesi, yetersiz kalması veya niteliksiz oluşu gösterilebilir. Kadınların eğitimini sınırlayan sistematik veya olağanüstü durum/afet gibi kısa süreli etkenler yaşamlarının ileri dönemlerinde kişisel potansiyellerini olumsuz etkilemektedir.

Kadınların güçlenmesi doğal olarak toplumsal, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla tartışılmaktadır; ancak ekonomik anlamda kadının güçlendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki rolü nedeniyle ayrı bir dikkatle ele alınmaktadır. Ekonomik yönden güçlenme, kadınların ve kız çocuklarının yaşamlarının ekonomik varlıklara erişimde sınırlı bir güce sahip olma durumunun finansal gelişime erişim durumuna dönüştürülmesi anlamına gelmektedir (Taylor ve Perezniato, 2014: 234-240). Ekonomik güçlenmenin kadınların yaşamının birçok boyutuna ilişkin geniş kapsamlı göstergelerden oluşan karmaşık bir yapısı bulunmaktadır. Bu göstergeler yeterlilik, bilgi ve özsaygı gibi kişisel değişiklikler; toplumda ve kurumsal yapılardaki norm ve tutumlardaki değişiklikler ile piyasaların emek ve değer ilişkilerindeki bağlantılarla, istihdam politikaları ve yasal çerçevedeki tüm düzenlemelerin birleşiminden oluşur (Golla ve diğ., 2011 akt. Hunt ve Samman, 2016: 9).

Kadınların ekonomik olarak güçlenmesi kendi haklarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkına varmayı beraberinde getirir. Kadınların normalde ücretle yaptırılan ev içi emeği görmezden gelinir ve maddi karşılığı yoktur. Ücretsiz bakım ve ev içi işler bakımından kadınlar erkeklere göre 2,5 kat fazla zaman harcamaktadır (ILO, 2017: 33-35). Ev dışında işgücüne katılmayan kadınlar maddi açıdan yakınlarına/partnerine veya eşine bağımlıdır. Ayrıca elde etmediği gelir üzerindeki kontrolü oldukça kısıtlıdır. Bu durum kadınları güçsüzleştirmekte ve yoksulluğa sürüklemektedir. Bu nedenle kadınların özerkliği ev dışındaki ekonomik aktivitelere katılımı ile ilerletilebilir. Buna karşın, dünyanın birçok ülkesinde özellikle gelişmekte olan ekonomilerde kadınların iş yaşamına katılımı konusunda gereken hassasiyet gösterilmemektedir. Bunun göstergesi, çocuk bakım ve ev işleri gibi kadının yükümlü olduğu görevlerin kamusal alanda hizmet anlamında devlet tarafından

sağlanmayışı veya sınırlı şekillerde uygulanışıdır. Bu durum kadınları yasal istihdamın dışına itmekte ve dolayısıyla sosyal güvenlik, sağlık ve emeklilik gibi güvencelerden mahrum bırakmaktadır. Feminizm açısından değerlendirildiğinde, aslında maddi yardımlarla veya doğrudan kamulaştırılarak devletin üstlenebileceği ev içi sorumlulukların, kadınların omzuna yüklenmesiyle tüm bu bakım işleri, ücretsiz şekilde kadınlar tarafından ailedeki yeniden üretim ile devam ettirilerek kapitalist sisteme yarar sağlamaktadır.

Kadınların ekonomik güçlenmesi; var olan piyasaya eşit şartlarda katılımı, üretim mekanizmalarına erişimi ve kullanımı, güvenceli bir işte çalışma, düzenli ve yeterli bir gelir elde etme, zamanını ve giderlerini yönetebilme veya aile içerisinde bu gider kalemleri hakkında verilen kararlara ortak olma, kendi geliri konusunda yetkili olma ve bunun gibi birçok konuyu içerir. Kadının çalışması yalnızca kendisi için değil toplumsal algıda da olumlu etki yaratacak ve kadının yalnızca aile yaşamı ve ev sorumluluğundaki rolünü ortadan kaldıracaktır. Çalışan bir anneye sahip çocuklar da rol model olarak “güçlü kadın” figürü ile kalıpyargısal bir kodlamanın dışına çıkma olanağı elde eder. Ancak kadınlar, yukarıda da belirtildiği gibi, bulunan ülkeye, politikaya, toplum yapısına göre eşitsizliğin boyutu değişse de yaşamlarını sürdürmek için gereken en temel basamaklarda bile çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar.

Kadınların ekonomik alanda güçlenmesini kolaylaştıracak veya engelleyecek olan unsurlar; eğitim, beceri geliştirme ve mesleki eğitim, kaliteli iş ve yeterli maaş, ücretsiz bakım ve emeğin tanınması, mal mülk edinebilme olanağı, sosyal güvenlik, iş piyasalarının durumu, yasal düzenlemeler ve politika, cinsiyet normları ve ayrımcı toplumsal uygulamalar olarak sıralanabilir (Hunt ve Samman, 2016: 7). Dünya genelinde 25-45 yaş arası kadınların iş gücüne katılım oranı %63 iken aynı yaş aralığındaki erkeklerde bu oran %94’tür (UN Women, 2018). Kadınlar ayrıca girişimci olmak ve kendilerini işlerini kurmak söz konusu olduğunda erkeklerden daha fazla sorunla başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Bunun nedenleri ev işleri nedeniyle zaman kısıtlaması, üretim ve gelir araçlarına ulaşımında yeterli bilgi sahibi olmama, alandaki bağlantılara ve verilere ulaşmada eksiklik olarak sıralanabilir.

Eğitim, kadın istihdamı ve güçlenmesinin ilk ve en önemli adımı olması

yönüyle toplumsal cinsiyet eşitliği endekslerinin bir diğer vazgeçilmez bölümünü oluşturur. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için kız ve erkek çocuklarının eğitim ve öğretim alma oranlarını eşitlemek gerekmektedir. Nitelikli bir eğitim, yerleşik cinsiyet normlarının yıkımı ve kadınların farkındalık kazanması ve bu normların mağduriyet yaratan yönlerine karşı çıkmaları için kendi bağımsızlıklarını ve içlerindeki güçleri fark etmelerinde yapıtaşdır. Son yıllarda ilkökul düzeyinde kız çocuklarının okullaşma oranında gözle görülür bir artış olmakla beraber okula kayıtlı gözükmeyen orta ve yüksek eğitime devam anlamına gelmeyeceğini vurgulamak gerekmektedir. Dünyada ilkökul seviyesinde 65 milyon kız ve 35 milyon erkek çocuk, ortaokulun ilk basamağında 52 milyon kız çocuğuna karşılık 30 milyon erkek çocuk, ortaokulun ikinci basamağında ise 91 milyon kız çocuğuna karşılık 67 milyon erkek çocuğu eğitim almamaktadır (UNICEF, 2020). Dünyanın birçok geri kalmış bölgesinde çeşitli nedenlerle kız çocukları ya okula gidememekte ya da kayıt yaptırsa bile belli bir süre sonra çeşitli nedenlerle okulu bırakmak zorunda kalmaktadır. Bu duruma, kadınlar için iş olanakları ve ulaşılabilirliği, ev içi maddi sıkıntılar, kız çocuklarının okula ulaşım biçimi, okullardaki kadın öğretmenlerin azlığı, kızların eğitimini gereksiz gören ebeveynler, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri gibi nedenler gösterilmektedir. Kızlar çocuk yaşta evlenip ev içi rolleri sürdüreceği için eğitilmiş olmanın onlara bir katkı yapmayacağı düşünülmektedir (Oo, Öztunç ve Serin, 2015: 359; Hunt ve Samman, 2016: 12).

Eğitimsizlik, kadınların bilgiye ve hizmetlere ulaşmasını zorlaştırarak, hareket alanlarını, karar verme süreçlerine katılımlarını ve yaşam olanaklarını kısıtlar ayrıca toplumsal ilişkilerde önde gelen rollerde (bürokrasi, liderlik vb.) olmalarını engeller (Leach, 2004: 13). Kadınların ve kız çocuklarının eğitime sınırlı erişiminin sonucunda formel iş gücü piyasasına düşük katılımları durumu ortaya çıkar. Birçok ülkede gözle görülür bir farkla denetsel ve yönetsel pozisyonlardan oluşan, güvenceli, vasıflı ve yüksek maaşlı işlerde çalışanlar genellikle erkektir (Leach, 2004: 11). Örgün eğitim kuşkusuz kadınların düşünsel birikimine, gerçekliği sorgulamalarına, kişisel gelişimlerine ve bir konuda uzmanlaşmalarına olanak sağlar fakat genel olarak kişilerdeki toplumsal cinsiyet ideolojilerini ve durumlarını kabul edip bunlarla mücadele etmez (Stromquist, 2006: 149). Bu durumda kadın erkek eşitliğini sağlamada kız çocuklarının eğitime katılımı arttırılsa da toplumsal cinsiyet

uçurumunun kendisine yönelik herhangi bir strateji uygulanmaz ve eğitim, cinsiyetçi değerleri onaylayan yapısını sürdürdüğü sürece kız çocuklarının kendilerine yönelik algıları ve meslek seçimleri, bu geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve tutumlarından olumsuz yönde etkilenmeye devam eder (Parlaktuna, 2010: 1224; Leach, 2004: 11). Örneğin yüksek öğretimde alanlara göre öğrenci sayısını inceleyen bir araştırmada kız öğrencilerin en fazla seçtiği alanlar sanat, eğitim, dil bilimleri, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri iken en az seçtikleri alanlar %24 ile nükleer enerji, %22 ile teknik bilimler, %20 ile bilgisayar sistemleri ile %10 ile elektronik olmuştur (HEC, 2005). Kız öğrenciler fen ve matematik gibi alanlarda veya teknik konularda toplumun beklentileri ve alışkanlıkları sebebiyle kendilerini yetersiz görebilmektedir.

Mesleki eğitim birçok yetişkin için yoksulluktan orta sınıfa atlamak için en iyi olanaklardan biridir. Mesleki eğitim, yetişkinlerin gelişimi konusunda ilerici ve yenilikçi bir kavram olsa da kadınlara ve erkeklere yönelik oluşturulan teknik ve mesleki kursların çeşitliliği göz önüne alındığında, çoğu zaman bu eğitim ve kursların kadınların kazanç olanaklarının ve işgücüne katılımına zarar verecek yönlerinin bulunduğu, dolayısıyla toplumsal cinsiyet norm ve beklentilerine meydan okumak yerine bunları güçlendiren yanları olduğu görülmektedir. Örneğin kodlama, veri kullanımı, web tasarımı ve finansal konularda beceri gerektiren meslek kollarında istihdam açığı bulunmasına karşın %21 oranındaki kadın mühendislerden özellikle bu alanlara ilgi yetersiz kalmaktadır (SKD, 2017: 12). Çünkü kız çocukları küçük yaşlardan itibaren erkek çocuklara yakıştırılan bu gibi alanlardan cinsiyetçi pratiklerle uzaklaştırılmaktadır. Hükümetler tarafından sağlanan kurslar öncelikle erkeklere yönelik hazırlanan teknik beceri meslekleri olmaktadır. Kadınlar için kursların içeriği ise genelde kadın-yoğun uzmanlık alanlarını kapsamaktadır. Buna dayanarak var olan mesleki eğitim kurslarının iş gücü piyasalarının talebini karşılamakta başarısız olduğu sonucuna varılır (Sayman, 2007: 18-22). Kadınların bu gibi teknik uzmanlık gerektiren alanlardaki mesleki kurs ve eğitimlerden yararlanamaması, oldukça rekabetçi istihdam alanında erkeklerden daha az vasıf ve becerileri sebebiyle ayrımcılığa uğramalarına neden olmaktadır (Leach, 2004: 15).

Yetişkin eğitimi, formal eğitimin ötesine geçerek, kadınları bağımlı bireyler haline getiren, onları ikincil konuma iten ve seçimlerini sınırlayan politik toplumsal ve ekonomik yapılar hakkında eleştirel olmalıdır (UNESCO, 1999). Hükümetler

kendi içinde veya uluslararası anlaşmalar ile toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi kapsamında kadınların güçlenmesi için çeşitli önlemler almaktadır; ancak toplumsal dönüşüm ve kadının statüsünün yükseltilmesi hedefi kadınları bireysel ve toplumsal bir grup olarak ayrı ayrı inceleyen gerçekçi ve bütüncül planlamalar hazırlansa bile bunlar hedefe ulaşmada yetersiz kalmaktadır. Bu durumda devletlerin acil ve etkili eylem gerektiren konularda çeşitli nedenlerle etkisiz kaldığı durumlarda farklı toplumsal güçler birtakım taleplerde bulunur. Bu oluşumlardan sivil toplum örgütlerinin bu eksikliklerin farkında olup bu alanlarda çalışmalar yürütmesi dönüşümü getirecek kıvılcım olma potansiyeli taşımaktadır.

2.1.1.2. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın İstihdamına Yönelik Politikalar

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının statüsü konusundaki ilerlemeler ve hükümetin kadın erkek eşitliğine bakış açısı, politik alanın yanında sivil toplum alanındaki hareketliliğe, bu alanın odak noktasına, eylemliliğine ve bu eylemliliğin içeriğine yön verir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki eğilimler ve yaşanan gelişmeleri değerlendirmek, çalışmanın konusunu oluşturan sivil toplum örgütlerinin konuyla ilgili lobicilik faaliyetleri ve bu faaliyetlerin niteliğini inceleme noktasında aydınlatıcı olabilir. Türk toplumunda kadın algısı, toplumsal cinsiyet rolleri ile bire bir örtüşen dişiliği temsilen, anne ve eş olmaktan öteye geçememektedir (Bingöl, 2014: 114). Bu anlamda özellikle gelişmemiş bölgelerde eşitliği savunan, kariyer sahibi, bağımsız ve güçlü olma gibi özellikleri taşıyan kadınlar, anneliği ve ev içi sorumluluklarını ihmal ettiği ön yargısıyla eleştirilmektedir. Erkekler evin geçiminden sorumlu ve önemli kararların alınmasında yetkili iken kadınlar daha çok yakın çevredeki kişilerle (akraba ve komşu) ilişkilerden sorumlu görülmekte, evin iç düzeninin sağlanması ve çocuklarla ilgili konularla ilgilenmesi beklenmektedir (Sancar ve diğ., 2006 akt. Teceren, 2019: 29). Bu sınırlı alan da kadınların toplumsal ve ekonomik yaşamda kendilerini var etmelerini zorlaştırmaktadır. Bu konuda yürütülen bir araştırmada evli kadın katılımcıların %93,8’i bulaşık ve çamaşır yıkamayı, %94,6’sı temizliği, %92,2’si kahvaltı hazırlamayı, %94,6’sı yaşlı bakımını, %89,1’i ütüyü, %94,6’sı

yemeği, %10,1'i gıda alışverişini, %79,8'i çocuk bakımını, %8,5'i fatura ödemelerini %27,9'u ev içi onarımlarını kendisi yapmaktadır. Katılımcıların eşlerinin ise en sık yaptığı işleri %84 ile fatura ödemeleri, ev içi onarım işleri %63,6 oluşturmaktadır. Araştırmaya göre erkek olan eşler yemek pişirme, bulaşık ve çamaşır yıkama, temizlik ve hasta bakım işlerini hiç yapmamaktadır (Özçatal, 2011: 31-32). Bu sonuç kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine uygun işler yaptığını göstermektedir.

Türkiye'nin birçok bölgesinde özellikle toplumsal ve kültürel anlamda daha az gelişmiş ve kırsal alanlarda kadınların yaşamları ile ilgili kararlar en yakın aile üyeleri tarafından alınmaya devam etmektedir. Kadınların bağımsız karar alma oranlarını inceleyen bir çalışmada kadınların %41,6'sının çalışacağı yere evin aile büyüğü erkekler tarafından karar verildiği ortaya çıkmıştır (Özçatal, 2011: 28). Diğer bir çalışmada ise kadınların yapacakları işlerde eşlerine danışma oranları incelenmiş ve "Kadın yapacakları için kocasından izin almalıdır" ifadesine erkeklerin %80,1'inin, kadınların %66'sının onay verdiği sonucu ortaya çıkmıştır (Ersoy, 2009: 220). Bu çalışmalara göre, evli olup olmadığına bakılmaksızın mahremiyet ve ahlak yalnızca kadınlara özgü özellikler olarak algılanmakta (Özçatal, 2011: 32), böylece toplum kadınların ikili ilişkilerini de denetlemektedir.

Yaygın eğitim kapsamında bilgi, meslek ve beceri edinme kurslarında eğitim alan kursiyerlerin %61 ini kadınlar oluşturmaktadır (KSGM, 2021). Yaş arttıkça kadın ve erkek kursiyer arasındaki farkın doğru orantılı olarak arttığı gözlemlenmektedir. Açık öğretim verilerinde de aktif öğrenci sayısı ortaokulda kadınlarda erkeklerin nerdeyse iki katıdır. Mesleki açık öğretim lisesinde ise tam tersine bir durum olarak erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilerin sayısından iki kat fazladır (kadın 47.000, erkek 97.000). 2019-2020 eğitim-öğretim yılı verilerine göre; okulöncesi, ilkokul, ortaokulda görev yapan öğretmenlerin büyük çoğunluğu kadındır. Bu oran sırasıyla %94, %61 ve %58 olarak değişmektedir. Yönetici pozisyonundaki eğitimcilerde, 30.757 okul müdüründen yalnızca 2.937'si kadındır (KSGM, 2021).

Kadınların karşı karşıya kaldıkları bariyerler ve kız çocuklarının eğitim sistemine sınırlı katılımı, onların kapasitelerini, toplumdaki pratiklerini betimleyen ve bu pratiklerin sorgulanabilirliğine karar veren ekonomik ve sosyo-kültürel

değişkenlere bağlıdır. Bu değişkenler geleneksel değerler (kız çocuklarının okutulmasının gereksiz, bir meslekte çalışmasının uygunsuz olduğu görüşü), mevsimlik işlerde çalışma, ailenin ekonomik imkânlarının yetersiz oluşu, erken yaşta evlilik, bölgesel kalkınma düzeyine bağlı olarak okulların fiziki konumu, ev işlerinde ebeveynlere yardım etme şeklinde sıralanabilir (Parlaktuna, 2010: 1225).

Ataeril değerlerin norm halini aldığı ve bunların farklı dinamiklerle kuşaktan kuşağa aktarımı sırasında farklı cinslerin kendilerine yönelik algıları gibi meslek yönelimleri doğal olarak farklılaşacaktır. Okul müfredatlarının ve eğitim materyallerin içeriği incelendiğinde birçok ülkede okullarda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin devletin ideolojisini yansıtacak şekilde dayatıldığı görülmektedir. Ataeril eğitim sisteminde bilgi aktarımı ailede öğrenilen toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını pekiştirecek içerik görsel ve simgeler doludur. Çocuklar bu kurumlarda erkek ve kadın olma “kurallarını” öğrenir. Böyle bir eğitimle büyüyen çocukların ilgi ve uzmanlık alanları da bilişlerinde yer edinen cinsiyet şemaları doğrultusunda gelişir. Örneğin kız çocukları belli alanlarda kendilerini yetersiz görüp, daha çok evdeki işlerin uzantısı olan alanlardaki sekreterlik, hemşirelik, öğretmenlik gibi mesleklere yönelirler (Barret, 1995: 152).

Bener’in (2009: 422) araştırmasının sonuçları da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Araştırmanın katılımcılarını oluşturan 113 kadından %37,2’si memur olarak çalışmak istemekte, bunu %17,7 ile sekreter olarak çalışmak isteyenler, %11,5 ile konfeksiyonda çalışmak isteyenler izlemektedir. Katılımcı kadınlara çalışmak istedikleri iş kollarının sorulduğu diğer bir çalışmada da kadınların %64,4’ü öğretmenliği, %17,1’i doktorluğu, %11,7’si hemşirelik, %6’sı ise mühendisliği kendisine uygun bulduğu yanıtını vermiştir. Aynı çalışmada kadınların %54,4’ü iyi bir eş ve anne olmayı, %30,9’u ekonomik özgürlüğü, %8,7’si iyi bir evliliği olmasını, %5,4’ü huzurlu bir yaşam sürmeyi %0,7’si ise üretken olmayı yaşamlarındaki en önemli amaç olarak görmektedir (Özçatal, 2011: 32).

Kadınları belli alanlara hapseden kültürel değerler yalnızca eğitim hayatında değil iş yaşamında da kadınları erkeklere göre daha dezavantajlı bir durumda bırakmaktadır. Kadınların yasalar önünde maddi karşılığı bulunmayan ücretsiz emeği, gerçek iş olarak kabul edilmemekle birlikte kadınların büyük bir zamanını alan bu ev ve bakım işleri, “kadınların hem bireysel yetilerini

geliştirmelerine hem ücretli bir iş edinmelerine hem de sosyal güvenlik sisteminin sağladığı” emeklilik maaşından yararlanmasına engel olmaktadır (Öztürk, 2010 akt. Tire, 2017: 104).

Ülkemizde istihdam alanındaki son yıllara ait istatistikler incelendiğinde iş yaşamında kadın-erkek eşitsizliğinin sürdüğü gözlemlenmektedir. 2015 yılının TÜİK verilerine göre kadınların istihdam oranı %26’dır. Aynı yıl işsizlik oranı “erkeklerde %9,2 iken kadınlarda %12,6, genç yaş grubu kadınlarda ise %22’dir. 2000 yılında %13 olan 20-24 yaş aralığındaki kadın işsizliği oranı 2016 da %23’e yükselirken, aynı oran 25-29 yaş aralığında ise 16 yıllık süreçte %7,5 ten %17’ye yükselmiştir”. Sözü edilen zaman aralığında erkeklerin işsizlik oranında ise tam tersine bir düşüş göze çarpmaktadır (TurkStat, 2015 akt. Shadow Report, 2016: 8). 2020 yılında 15-64 yaş arası nüfusta kadınların işgücüne katılım oranı %35, erkeklerde %74’tür. Genç nüfus olan 15-24 yaş arasında ise bu oran kadınlarda %27,5 erkeklerde %50 olarak açıklanmıştır (TÜİK, 2020). 2019 yılında 15-6 yaş aralığındaki kadınların istihdam oranı %32 iken bu oran 2020’de %29’lara gerilemiştir. Aynı yaş aralığındaki oran erkeklerde 2019’da %68 iken 2020 de %65 oranında belirlenmiştir. 15-24 yaş arası gençlerde istihdam 2020 yılında erkeklerde %38 iken kadınlarda %19’larda kalmaktadır. Ekonomik faaliyet kollarına göre cinsiyetlerin dağılımı incelendiğinde aynı yıl tarım alanında istihdam edilen kadınların oranı %22, sanayide %16 ve hizmetler sektöründe %60 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, tarım alanında çalışan kadınların büyük bir kısmının aile işçisi olarak çalıştığı ve kayıt dışı emek gücünü oluşturduğu bilinmektedir. Bu durum tarım alanında kayıt dışı çalışma sebebiyle yanıltıcı bir oran ortaya çıkarabilmektedir. Hizmet sektöründe kadınların daha yoğun istihdam edilmesinin sebebi ev-iş yaşamı arasındaki dengenin sağlanabileceği mesleklerin bu iş kolları olduğu düşünülmesi ve genel olarak kadınların rollerine daha uygun görülmeleridir. Türkiye’de özellikle kırsalda en zorlu ve yoğun emek gerektiren işlerde çok düşük maaş karşılığında çalışan kadınlar, kentlerde de enformel olarak ev bakımı, tekstil, satış danışmanlığı veya evden parça başı işler yaparak güvenceleri olmadan ya da ev dışında düşük statülü işlerde mavi yakalı olarak istihdam edilmektedir (Tire, 2017: 108).

Bugün Türkiye’de kadınların iş yaşamında karşılaştığı en büyük sorunlardan birisi cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Kadınların yoğun olarak yer aldığı bankacılık,

tekstil, sekreterlik, hizmetler vb. alanlarda cinsiyetleri yüzünden ayrımcılığa maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu bağlamda kadınların aynı nitelikteki işler için erkeklerle eşit ücret alamadıkları, başarılı olsalar bile cam tavan sendromuyla karşı karşıya kalıp hak ettikleri konumlara yükselememeleri, evlilik ve çocuk doğurma seçimleri nedeniyle işe alım sürecinde yaşadıkları sıkıntılar bunlardan bazılarıdır (Dedeoğlu, 2009: 49). Akademik personelde kadının durumuna bakıldığında profesör, doçent, doktor öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi kadroları içinde kadın oranının birçok ülkeden daha yüksek olduğu (%45,25) görülmektedir. Bu, çok önemli bir oran olmakla birlikte rektörlük (%9.54) gibi üst pozisyonlarda erkek egemenliği devam etmektedir (YÖK, 2020).

Stratigaki ve Vaiou'nun (1994: 1225-1230) da vurguladığı gibi sadece kadının eğitim ve beceri düzeyi gibi unurlar değil, ev ile ücretli iş arasındaki ilişki/çelişki de kadını işgücü piyasasında dezavantajlı konuma sokmaktadır. Ülkemizde kadının çalışmasına etki eden unsurları inceleyen çalışmalar gözden geçirildiğinde; eğitim eksikliği, kocanın yaklaşımı, çocuk bakımı ve ev işlerinin önemli olduğu gözlenmektedir. Demirel ve diğ., (1999) araştırmaları sonucu kadın işsizliğinin sebeplerini olgusal ve yargısal olarak ayırtmışlardır; buna göre yapısal yetersizliklerden kaynaklanan ülkedeki işsizlik oranı, erkek ve kadınların ücretleri arasındaki farklar, kadınların eğitim ve beceri eksikliği, çocuk bakım evlerinin yetersizliği olgusal nedenler arasında bulunurken, kadınların kendilerine yönelik algıları ise (kendini annelik rolüyle tanımlaması, kendi alanını özel alan olarak kabul etmesi vb..) yargısal nedenler arasında bulunmaktadır (akt. Sevim ve Kuzgun, 2004: 18). Diğer bir araştırma, kadınların yüzde 34'ünün çocuk doğunca işi bıraktığını, yüzde 30'unun çocuk bakımında annelerinden, yüzde 7'sinin büyük kız çocuğundan yardım aldığını gösterirken, para karşılığı bakım sağlayanların yüzde 7,6, kurumsal bakımdan yararlananların ise yüzde 9 dolayında kaldığını ortaya koymaktadır (KSGM, 2003 akt. Koray, 2011).

Kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar bu haldeyken devletlerden bu durumu iyileştirecek politikalar üretmesi beklenir. Türkiye'de kadınlar 2014-2015 yıllarında milli istihdam stratejileri ve eylem planında yalnızca özel politikalar gerektiren gruplar altında yer verilen bir grup olmuştur. 2023 yılına kadar hedeflenen işgücünde kadın oranı %41 olarak belirlenmiştir. Ancak, bu hedefle

çelişecek biçimde, kadınların esnek ve part-time çalışma şartlarını genişleten ve böylelikle çalışma yaşamına katılımlarını engelleyen, aile içi rollerini ve yükümlülüklerini daha iyi yerine getirebilecekleri yasal değişiklikler ile istihdam alanından uzaklaşmalarını teşvik ederek iş yaşamındaki eşitsizlikleri daha da derinleştiren uygulamalar getirilmiştir (Shadow Report, 2016). Örneğin; iş kanunu kapsamındaki kıdem tazminatı konusundaki madde ile; evlenme durumunda 1 yıl içinde işten ayrılma halinde tazminat hakkı yalnızca kadınlara tanınmış bir haktır (Şahin ve Bayhan, 2019 :71). 4857 sayılı İş Kanunu'na göre ise 100 ile 150 kadın işçisi olan iş yerleri, çalışan kadınların okul öncesi eğitim çağına gelmiş çocukları için bakım odaları ve ücretsiz kreş açma yükümlülüğü altındadır. Ancak bu yasal değişiklik işverenleri kadın işçi almaktan caydırmakta ve çocuk bakımının yalnızca annenin görevi olduğu algısı yaratması bakımından başlı başına cinsiyetçi bir uygulamadır (Bora, 2012: 9; Dedeoğlu, 2009: 51). Türkiye'deki eğitimin cinsiyetçi yapısı nedeniyle kız ve erkek öğrenciler eğitimden farklı şekillerde yararlanma eğilimi göstermektedirler. Bu yönüyle mesleki ve teknik eğitim, erkeklerin daha fazla egemen olduklarına inanılan elektronik, mühendislik, bilim, teknoloji ve matematik gibi alanlara erkeklerin daha fazla yönlendirildiği örgün ya da yaygın eğitim türüdür.

Uluslararası araştırmalar, mesleki ve teknik eğitimin ve bu alandaki beceri edindirme kurslarının, kadınların daha vasıflı işlerde çalışma şanslarını arttırdığını, kayıtlı işler bulmasında olumlu etki yaratarak para piyasalarında işgücü fırsatlarını ve toplumsal cinsiyet eşitliği ihtimalini arttırdığını ortaya çıkarmaktadır (ILO, 2008 akt. Parlaktuna, 2010: 1225). Bu alanda yararlanılan bir eğilim toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmadır (gender-mainstreaming). BM'ye göre toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma: “ ... yasal düzenlemeler, politika ve programları da kapsamak üzere, planlanan herhangi bir hareketin kadınlar ve erkekler açısından doğuracağı sonuçların belirlenmesi ve değerlendirilmesi sürecidir” (Gedik, 2015). Özellikle son on yıldır gerek devletlerin gerek devlet dışı aktörlerin toplumsal cinsiyet anaakımlaştırma eğilimine katılmalarıyla, yalnızca kadın katılımcılara yönelik yukarıda sayılan alanlarda mesleki ve teknik eğitim/kurslar düzenlenmektedir. Ancak Türkiye'deki yerel yönetimlerin STK ve/ya özel sektör işbirliği içinde yaygın eğitim kursları adı altında düzenledikleri beceri ve meslek edindirme kursları incelendiğinde kadınların genellikle var olan toplumsal cinsiyet rollerini kapsayan alanlarda ve

“kadınlara uygun görülen” meslek kollarında bu trendin uygulanmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kursların var olan kadın erkek statülerindeki hiyerarşiyi azaltmak yerine çoğunlukla cinsiyet temelli kalıpyargıları güçlendirdiği ve kadınlara yönelik ekonomik ayrımcılığı sürdürdüğü açıktır.

Toplumsal cinsiyet algısını değiştirmeye yönelik olarak hükümetler bazı çalışmalar yapmaktadır. Hükümet dışı bazı oluşumlar da bu çabaya destek vermektedir. Sivil toplum kuruluşları bu oluşumların içinde yer alır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan kadın sivil toplum kuruluşlarının toplumu dönüştürme yönü ve dezavantajlı grupların sesini duyurma güçleri göz önüne alındığında, bu hükümet dışı kuruluşların hükümetlerin görmezden geldiği veya eksik kaldığı konularda çalışmalar yapması beklenir. Bir sonraki bölümde de bu hükümet dışı kurumlara ve çalışmalarının niteliklerine değinilecektir.

2.2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KADININ GÜÇLENMESİ

Sivil Toplum, toplumsal konuların uzun veya kısa vadeli çözümünde, sorunun kaynağının ortadan kaldırılmasında, özellikle acil durum, yetersizlik, haksızlık ve dayanışma gibi konularda devletin dışında olduğu kabul edilen oluşumlardır (Beyazova, 20182-4). Diğer bir adı da sivil toplum örgütleri olan bu kuruluşlar, gönüllülük esasıyla ortak bir amaç etrafında çeşitli eylemlilikler gösterme, kişilerin inisiyatif almalarıyla belirli bir konu hakkında kamuoyu oluşturma, belirli sorunları dile getirme, çözüm önerileri sunma ve merkezi siyasete etki etme yöntemlerini kullanır. Sivil toplum organizasyonları da denen, özellikleri ve sınırları yasalarla belirlenmiş bu yapılara düşünce kuruluşları, birlik, oda, vakıf, dernek ve sendika gibi kâr amacı gütmeyen topluluklar örnek verilebilir. Ayrıca sivil toplum, devletin dışında kendi kendini var eden ve varoluş nedeni olarak toplumun yararını öne süren insan hakları, sağlık eğitim yardımlaşma ve eşitlik gibi birçok alanda faaliyet gösteren sınıf ve grupları içine alır (Tuncel, 2005:711).

2.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadının Güçlenmesindeki Rolü

Özellikle son 20 yıldır sivil toplum kuruluşları ve kadınların güçlenmesi

kalkınma çalışmalarıyla birlikte fazlaca önem kazanmıştır. Toplumsal değişimler ve toplumun alışkanlık ve değer yargılarındaki daha geniş çaplı bir dönüşüm için birleşik aksiyon, kadınların güçlenmesiyle birlikte alanyazında ele alınmaya başlanmıştır (Uysallı, 2017:73). Bu, içinde kolektif bir eylemliliği, özellikle de yapay olarak dikte edilmiş bir eylemlilikten daha çok bireylerin kendi istek ve kavrayışlarıyla; mağduriyet yaşadıkları, dayanışma ruhunu yaşatmak istedikleri veya daha iyiye ulaşmayı düşledikleri tüm konularda mücadele etmeleriyle ulaşılabilir bir durumdur. Redzuan ve Nikkhah da topluluklarda pasif şekilde bekleyen durağan bir potansiyel enerji bulunduğunu bu potansiyel enerjinin, soyutlanma, gelenekler veya eğitimsizlik sebebiyle durağanlaştığını ve bu durağanlığın dışarıdan bir müdahaleyle kırılabilirliğini öne sürmüştür (2010). STK ve benzeri oluşumlar bu durağan enerjilerin aktif hale gelmesine, toplumların içlerindeki bu gücü fark etmelerine ve onu kullanmalarına yardımcı olur. Sivil toplum kuruluşları, kadınlara kolektif hareket etme alanı yaratır. Finger (1994:423), özellikle yerel katılımın tabandan başlayan yani halkın içinden gelen hareketliliklerin karar verme süreçlerinde toplumun kendi kendilerine kendi problemlerini tanımlama ve bir araya gelme yoluyla sorunların çözümü konusunda kapasite oluşturabileceklerini öne sürmektedir.

Kolektif hareketlilikten, alan yazında güçlenmeye giden önemli adımlardan biri olarak bahsedilmektedir (Uysallı, 2017:61). Güçlenme kavramı toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın alanı içerisinde çok yönlüdür ve farklı boyutlarıyla açıklanabilmektedir. Batliwala (1993), güç kavramını, kaynaklar üzerinde söz sahibi olma ve düşün yapısı üzerinde etki olmak üzere iki ana yönden ele almaktadır. Ona göre güçlü olmak kaynaklara sahip olma ve değerler, inanışlar ve tutumlar üzerinde kontrol sahibi olmakla bağlantılıdır (akt. Sarkar, 2017:263). Güç aynı zamanda, seçim yapabilme ve diğerlerinin davranışlarına bir şekilde etki etmenin temelini oluşturur. İnsanlar pasif olduğunda değil, etkin oldukları ölçüde kendi yaşamlarına seçimleriyle yön verebilir (Kabeer, 2015). Kadınlar bu etkinliği gündelik yaşama ve düşün yapıya ve hatta yasalara kaynaşmış bulunan (Longwe, 2004) toplumsal cinsiyet eşitsizliği pratiklerini yeniden üreterek, kendilerinden sonraki kuşaklara aktararak sürdürebilir veya onlara direnme ve son verme davranışında bulunabilir.

Kadınlarda bilinçlenme veya farkındalık, üyesi oldukları ve tüm kabulleri

normal karşıladıkları patriarkal düzene dışarıdan bakış ve güç ilişkilerindeki konumlarını sorgulamaya başlamaları ile gerçekleşir (Longwe, 2004; Stromquist, 2006). Kadınlar ve güçlenme, tüm bunların yanında sözü edilen etkenlerin yanı sıra, kendi gücünü ve değerini fark etme, bireysel hedefler koyma, özgüven kazanma ve toplumsallaşma gibi durumların ardından gelişir. Ayrıca güçlenme, kendinden emin ve iddialı olma, yeni beceriler edinme, farklı bakış açıları kazanma ile bilgi dağarcığının gelişmesine de bağlıdır. Tüm bu unsurların bir araya gelebilmesi ve kadınların olay ve durumları, toplumsal ilişkiler ağına katılımlarını ve genel olarak kendilerine yönelik algıların çarpık temellerini farkına varabilmeleri ev, aile, akraba ve bu gibi sınırlı çevrelerin dışına çıkabilmeleri ile başlar (Erol, 2008:206).

STK'lar kadınlara güçlenmeye giden yolda ve içlerindeki potansiyeli ortaya çıkarmada, kadınların yalnız olmadıklarını keşfetme, aynı mağduriyeti yaşayan hemcinsleriyle ve hatta çoğu zaman cinsiyet fark etmeksizin eşitsizliğe ve çarpık zihniyetlerin çarpık uygulamalarına karşı ortak düşüncedeki diğer bireylerle tek ses olma ve birliğin gücünü hissetmelerine olanak tanır. STK'lar kadınlara seçenekler sunarak bunları değerlendirmeleri için ellerindeki kaynakları kullanır.

Kadınlar, içinde bulundukları durumun doğallığını ve toplumsal yasaları, biyolojik kader olarak benimseyerek, karşısına çıkan eşitsizlik ve haksızlıkların farkına varmadan yaşamını sürdürebilmektedir. Bir diğer yandan da altında ezildikleri baskı, benliklerini unuttukları yapay roller, dayatmalar ve karşılaştıkları zulüm ve haksızlıkların farkında olup, bunları tersine çevirmek için herhangi bir ışık göremediklerinde, bu acıyı ve öfkeyi kendi içlerine çevirip, bu çileyi kabul etme yolunu seçebilirler. Bu anlamda STK'lar, kadınlara kapılar aralamak, seçim olanağı sunmak, rahatsızlık duydukları ve yaşamlarıyla ilgili değiştirmek istedikleri noktalarda kararları kendilerinin almalarını sağlar (Charmes ve Wieringa, 2010:425), örgün eğitimle edinemeyecekleri kültürel birikimi sağlamaya da yardımcı olur.

Sivil toplum kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kadınların deneyim paylaşımı ve sorun ortaklığı konusunda objektif bakış açısına sahip olmalarına öncülük etme görevini üstlenebilir. Örgün eğitim; kadınları gerçek bir güçlenmeye ulaştırmadaki katkısı, kadınların özel ve toplumsal alandaki konumunu kısıtlayan, yerleşik ev içi ve yeniden üretim rollerini destekleyen, var olan sistemle iç içe ilerleyişi nedeniyle eleştirilmeye devam edilmektedir. STK'lar, düzenledikleri

toplumsal cinsiyet eğitimleri, kadınlara yönelik “kalıp dışı” mesleki kurslar, liderlik, farkındalık eğitimleri, üretim ve girişimcilik faaliyetleri gibi onlarca etkinlikle toplumsal kalkınmaya toplumsal cinsiyet eşitliği boyutuyla katkıda bulunmaktadır (Longwe, 2004). Meslek sahibi olmamak, sürekli bir işte çalışmamak, sigortasız veya parça başı işlerde çalışmak, kadınların kendilerini güçlü hissetmemelerinin ve diğer bireylere bağımlı kalmalarının ana nedenleri arasında yer alır. STK’lar bu anlamda kadın emeğinin görünür kılınmasının yanında, çeşitli eğitimler ve sertifikalı kurslarla kadınların meslek edinmelerini veya üretici konuma gelerek ev içi ilişkilerde pasif konumdan etkin bir konuma gelmelerini, böylece ezilmelerine yol açan unsurların bir ölçüde ortadan kalkmasını sağlar. Taban örgütlenmeleri, kadın hakları savunuculuğu yapan STK’lar, kadınların ekonomik güçlenmesi odaklı STK’lar, uluslararası kadın örgütlenmeleri ve birlikleri gibi bu konuya yönelik etkinlik gösteren çeşitli STK’lar bulunmaktadır. Kadın hakları savunuculuğu STK’ları aynı zamanda daha adil bir toplum yaratılmasında hükümetlere baskı kurma görevini de yerine getirirler. Bir diğer yandan STK’ların daha düşük bütçelerle sürdürülebilir projeler yaratmaları, merkezi yönetimlere uygulanabilirlik açısından ilham olmakta, dönem dönem STK-yerel yönetim- STK- özel sektör ortaklıklarıyla kadın- erkek eşitliği için gösterilen çabanın yerel düzeyden genele yayılmasına katkı sağlamaktadır.

2.2.2. Türkiye’de STK’lar

Türkiye’de STK’ların tarihi Osmanlı imparatorluğuna kadar uzanmaktadır. Ancak o dönemdeki sivil toplum kuruluşları, merkezi yapı dolayısıyla çok fazla gelişim olanağı bulamamış, daha çok devletin çatısı altında etkinlik gösteren lonca, tekke gibi yapılar görülmüştür. Tanzimat’tan önce bazı yasaklarla yaşamlarını sürdüren kadınların kısıtlı yaşamlarında Tanzimat ile bazı değişiklikler gözlenmeye başlamıştır. Batılaşmanın etkisiyle gelen yasal hakların yanında Arap kültürünün varlığını sürdürmesi nedeniyle şer’i hukuk kuralları uygulanmaya devam etmiştir. Bu dönemde aydınlanmacı fikirlerin etkisiyle kızların eğitime önem verilmeye başlanmış ve kadınların toplumdaki önemi artmaya başlamıştır. 19.yy’ın sonlarına doğru kadınlar adına önemli gelişmeler olmaya başlamış ve II. Abdülhamit döneminde kadınlar kendi hakları konusunda fikirlerden etkilenmeye, gazete ve dergilerde yazı yazmaya başlamıştır. 1909’da feminist kadın dernekleri kurulmuş ve

sonrasında kadın derneklerinin sayısı artmaya başlamıştır. 1923 yılına gelindiğinde yardımlaşma ve dayanışma, milli mücadele, kültür gibi farklı alanlarda çalışan kadın derneklerinin sayısı 40'a ulaşmıştır (Çaha, 1996 akt. Gülmez, 2004).

II. Meşrutiyet ve sonrası dönemde sivil toplum anlamında kadınların hareketliliği ile yasalarda birtakım düzenlemelere gidilmiş ve istihdam oranlarının artmasının yanında kamusal alandaki görünürlüklerine olanak sağlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla kadınlar önce yerel seçimlerde (1930) daha sonra da genel seçimlerde (1934) oy kullanma hakkı elde etmişlerdir. 1950'li yıllarla çok partili yaşama geçilmesi demokraside farklılaşma ile politik ve toplumsal yaşamdaki dinamikleri de etkileyerek sivil toplum cephesinde gönüllü kuruluşların artmasına neden olduğundan kadın kuruluşlarında da bir artış yaşanmıştır. 1961 anayasasının özgürlükçü yapısı ile sivil toplum kuruluşlarında bir çeşitlilik ve sayılarında artış meydana gelmiştir. Özellikle 1975'ten sonra, daha çok sosyalist kanatla ilerleyen kadın hareketi, İlerici Kadınlar Derneği öncülüğünde Emekçi Kadınlar Günü'nü ilk defa 1976 yılında kutlamıştır (Gülmez, 2004:58). Ancak bu dönemde de sivil kadınlar cinsiyetleri üzerinden değil sınıfları üzerinden bir mücadele sürdürmüşlerdir.

Sivil toplum özellikle 1980'den sonra önem kazanmaya başlamış ve bunda birçok gelişme rol oynamıştır. Özellikle askeri darbe sonrasında tabandan yayılan bağımsız bir sivil toplum vurgusunun öne çıkması, insan hakları ve bireysel özgürlükler alanındaki arayışlar da diğer gelişmelere örnek verilebilir. Bunlara ek olarak, küreselleşmenin etkisiyle uluslararası feminist gelişmelerin yayılması, kentleşme oranındaki artış ve iletişim ve medya araçlarının yaygınlaşması gibi etkenler de söz konusudur. 1996 yılında gerçekleşen Habitat II konferansı ile sivil toplum kavramı Türkiye'de daha tartışılır hale gelerek gündemin parçası olmayı başarmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının sayısı son yıllarda artış göstermiştir ve günümüzde sayıları binlerle ifade edilmektedir. Günümüz verileri incelendiğinde, Türkiye'de 121.969 dernek, 5906 adet vakıf, 641 sendika, 2998 oda ve 60.000 dolayında kooperatif bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamında incelenen İzmir'de bulunan STK'ların sayısı da oldukça fazladır. Bir sonraki başlıkta bu derneklere değinilmektedir.

2.2.3. İzmir’deki Kadın Sivil Toplum Kuruluşları ve Dernekler

Türkiye’de 121.969 dernek bulunmaktadır. Bu sayı iller özelinde incelendiğinde en fazla dernek bulunan iller sıralamasında 25.338 ile İstanbul ilk sırada, Ankara 11.892 dernek ile ikinci sırada ve İzmir ise üçüncü sırada yer almaktadır. İzmir’de 6635 dernek bulunmakta olup Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’ne göre (2022) çeşitli faaliyet alanları altında sınıflandırılmış bu derneklerden kadın hakları alanında faaliyet gösteren 91 kadın derneği bulunmaktadır. Ancak diğer faaliyet alanlarında gruplandırılmış olup kadın hakları alanında çalışmalar yapan dernekler de dikkate alındığında bu sayı 114’ü bulmaktadır. Derneklerin dışında, 25 sendika ve 128 meslek odası ile 165 kooperatif bulunmaktadır. Yerel yönetimin de destekleriyle kadın üreticilerin desteklenmesi amacıyla son yıllardaki çabalar ile bu kooperatiflerin 47 tanesi kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifidir. Siyasi partilerin kadın kolları da sivil toplum kuruluşları arasındadır. Ayrıca resmi olmayan kadın hakları, şiddet ve toplumsal cinsiyet alanında çalışmalar yürüten çeşitli platform ve inisiyatifler de bulunmaktadır (Pirha,2021; Kadın Meclisleri, 2021).

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’ne göre İzmir’deki dernekler çeşitli faaliyet alanlarına göre sınıflandırılmış olup bu ana sınıflandırma şöyledir;

Çevre Doğal Hayatı ve Hayvanları Koruma Dernekleri

Çocuk Dernekleri

Dış Türkler ile Dayanışma Dernekleri

Engelli Dernekleri

Eğitim Araştırma Dernekleri

Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri

Gıda Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler

Hak ve Savunuculuk Dernekleri

İmar Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri

İnsani Yardım Dernekleri

Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler

Kültür Sanat ve Turizm Dernekleri

Mesleki ve Dayanışma Dernekleri

Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler

Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri

Spor ve Spor ile İlgili Dernekler

Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişme ile İlgili Dernekler

Uluslararası Teşekküller ve İş birliği Dernekleri

Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler

Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler

Düşünce Temelli Dernekler

Bu sınıflandırmadaki her başlıkta ise daha kapsamlı faaliyet kollarına göre ayrılmış dernek dalları bulunmaktadır. Bu dernekler arasında yalnızca İzmir'in merkez ilçelerinde faaliyet göstermekte olan dernekler yer aldığı gibi, İzmir geneline yayılmış, birçok ilçede şubeleri olan kuruluşlar da bulunmaktadır. Bunları yanında Türkiye çapında hizmet sağlamakta olan derneklerin de şubelerine rastlamak mümkündür. Ayrıca İzmir'de farklı alanlardan uluslararası derneklerin de şubeleri varlığını sürdürmektedir.

Konuyu oluşturan kadın dernekleri bu ana sınıflandırmada Hak ve Savunuculuk dernekleri başlığı içinde yer almaktadır. İzmir Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün web sitesinin "Hak ve Savunuculuk Dernekleri" başlığının alt başlıklarında detaylı faaliyet alanına göre konu sınırlaması yapıldığında "kadın hakları" alt başlığında yer verilen 73 kadın derneği bulunduğu belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİ TABANI VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSAI

Ataerkil toplumlarda hegemonik sistemlerin var olan düzeni devam ettirebilmesinin nedeni, cinsiyetlendirici kurumsal mekanizmaların bireyler üzerindeki etkin rolüdür. Bu cinsiyetlendirici düzen bir yandan bireyleri belli kalıplar içerisinde erkek ya da kadın rolleri içerisine hapsederken, diğer yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini de kadın aleyhinde devam ettirmektedir. Özellikle feminist hareketin üçüncü dalgası ile örgütlü bir yapıda ilerleyen kadın mücadelesi boyunca, bu cinsiyetçi mekanizmalar karşısında eşitsizliğin ortadan kaldırılması adına tüm dünyada ulusal ve uluslararası birçok sivil toplum kuruluşu kurulmuş ve bu kuruluşlar, kadının güçlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacıyla faaliyet alanlarını gün geçtikçe genişletmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çözümlenebilmesi ve ataerkil düzenin yapı bozumuna uğratılabilmesi adına bu sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarının ve toplumsal yapı içerisinde gerçekleştirmiş oldukları dönüşümlerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın amacı:

- İzmir'deki kadın dayanışması, güçlenmesi, beceri ve meslek edinmesi alanlarında etkinlikleri bulunan ve sosyal medya hesabı olan Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) kadına yönelik hangi etkinlikleri düzenledikleri ya da ele aldıklarını,
- Söz konusu etkinliklerin toplumsal cinsiyet rollerini ve kalıpyargılarını sürdürüp yeniden üretmekte mi ya da değiştirmekte mi olduğu sorularına yanıt aramaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Feminist mücadelenin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına atmış olduğu en önemli adımlarından birisi kadının bilinçlenmesinin ve güçlenmesinin sağlanmasıdır. Feminizmin birinci dalgasından itibaren kadınlar, “kızkardeşlik” öğretisi içerisinde yürütmüş olduğu faaliyetlerle hem birbirlerinden güç almış hem de

birbirlerini eğiterek bilinçlendirmişlerdir. Kadının bu ilerleme yolunda izlediği ve feminist epistemolojinin öne sürdüğü güçlenme yöntemi “dayanışma”dır, bu dayanışma içerisinde ise özellikle örgütlü faaliyetlerin yürütülmesi karşımıza çıkmaktadır. Örgütlü faaliyetlerin yerine getirilmesi yolu ile birçok alanda feminist bakış açısı içerisinde kadının güçlendiği eşitlikçi kazanımlar elde edilebilecektir. Bu örgütlü faaliyetlerin yürütülmesinde şüphesiz en büyük rol ise sivil toplum kuruluşlarına, özellikle de kadın derneklerine düşmektedir.

Sivil toplum kuruluşları son yıllarda ulusal ve uluslararası paydaşların desteklerini de alarak faaliyetlerini güçlendirmekte ve üretmiş oldukları politikalar aracılığı ile politik alanda yer alarak devletlerin karar mekanizmaları üzerinde söz sahibi olabilmektedirler. Özellikle ataerkil toplum yapıları içerisinde azınlık gruplarının hak ve eşitlik arayışlarının en büyük savunucuları konumundaki sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin, bu faaliyetlerin amaçlarının ve toplumsal düzen üzerindeki etkinliklerinin araştırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışma kapsamında İzmir’de bulunan kadın derneklerinin sosyal medya üzerinden üretmiş oldukları paylaşımlar çözümlenerek, paylaşılmış oldukları içerikler aracılığı ile toplumsal cinsiyet eşitliğine ne gibi katkılarda bulundukları ele alınmaya çalışılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE ÖZGÜN DEĞERİ

Son yıllarda özellikle teknoloji ve internet alanındaki yenilikler ekonomik ve toplumsal süreçleri hızlandırırken, diğer yandan sosyal medya ağlarının gelişmesi ile bilginin elde edilmesi, yayılması ve tartışılması da hiç olmadığı kadar hızlandırmıştır. Sosyal medyanın getirmiş olduğu interaktif iletişim sayesinde sivil toplum kuruluşları da alanda yürütmüş oldukları faaliyetleri bu mecralar üzerinden planlayarak, örgütleyerek, paylaşarak ve yayarak toplumsal cinsiyet algısının yükselmesine katkı da bulunmaktadır.

Alan yazında kadın örgütleri ve STK’lar üzerine yapılan birçok çalışma saha üzerinden yürütülürken bu faaliyetlere ilişkin bilgiler genel olarak STK’ların yöneticileri tarafından sağlanmaktadır, ancak genellikle belli bir ideolojik görüşün arkasında yönetilen bu STK’ların yöneticilerinin vermiş oldukları bilgiler

tarafsızlıktan uzak olabilmektedir. Bu çalışma ile STK'ların sosyal medya üzerinden paylaşmış oldukları içeriklere ilişkin bilgiler incelenerek geniş bir bilgi havuzundan yararlanılmış ve bu etkinlikler üzerinden alana ilişkin olası sorunlar değerlendirilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma kapsamında kadın dernekleri ve STK'ların yerine getirmiş oldukları faaliyetlerin sosyal medya üzerinde paylaşılan içerikleri incelenmiştir. Ancak pandemi ile birçok yasaklamanın getirilmesi ile örgütlü faaliyetlerde sekteye uğramıştır. Dolayısı ile söz konusu dernek ve STK'lar daha fazla içerik oluşturabilecekken daha kısıtlı sayıda sosyal medya paylaşımında bulunmuşlardır. Veri tabanının belirlenmesi aşamasında STK'ların sosyal medya paylaşımlarının en sık Facebook üzerinden devam ettiği saptanmıştır. Bu nedenle paylaşımlar bu platformla sınırlandırılmıştır.

Diğer yandan yapılan paylaşımların sayıca çok farklı kategori içeriyor olması yapılacak olan çözümlemede kullanılacak sınıflandırmaların yapılmasında bazı zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu zorlukların üzerinden gelebilmek için tüm kategorileri tek tek ele almak yerine, bazı gruplandırmalar yaparak benzer kategoriler aynı grup altında değerlendirilmiş, daha sade ve anlaşılır bir sınıflandırma sayesinde bu kısıt aşılma çalışılmıştır.

3.5. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ VE VERİ TABANI

Bir araştırmanın nesnellik ölçütlerini yerine getirerek güvenilir ve geçerli olmasının yolu, o örneklemin evreni en iyi temsil edecek şekilde rastgele olarak seçilmesi ile mümkündür. Nitel araştırmaların genelinde araştırmacının söz konusu araştırma içerisinde kayıtsız kalamayacağı ifade edilmektedir. Litosseliti (2006), konuya ilişkin olarak araştırmacıların çalışmalarında çalışmanın sorunsalı, konusu ve bulgular gibi bölümlerinde kadın bakış açısıyla hareket edebileceğini fakat, araştırmacının incelenen durumların tam olarak içinde bulunamayacağından tamamen yanlı bir tutum içinde olmayacağını vurgulamaktadır. Feminist çalışmaların

amacının kadına pozitif bir ayrımcılık kazandırmak olduğu düşünöldüğünde (Litoselliti, 2006), öznellik sınırları içerisinde araştırmada kullanılacak olan en iyi örneklem seçim yönteminin amaçlı örneklem seçimi yöntemi olduğu görölmektedir. Bu nedenle çalışmamız da amaçlı örneklem ile oluşturulmuştur. Dolayısı ile çalışmamızda ele almış olduğumuz İzmir’de faaliyet gösteren kadın derneklerinin sosyal medya hesapları üzerinden paylaşmış oldukları etkinlik ve faaliyetlerine ilişkin gönderilerden sadece “paylaşanının yorumunu içeren tüm resimli veya resimsiz gönderileri” ele alınarak örneklem oluşturulmuştur.

Bu örneklem seçilirken İzmir’de bulunan ve Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu web sitesinde hak ve savunuculuk faaliyetlerini yürüten dernekler arasından “kadın hakları” alt başlığında yer alan 73 Kadın Derneği’nin 33’ü bazı ölçütlere göre belirlenmiştir. Bu ölçütler; belirlenen tarihler arasında, paylaşanının yorumunu içeren en az bir gönderi paylaşılmış olması ve derneklerin Facebook sayfalarının/gruplarının gizlilik ayarının “herkese açık” olmasıdır. Araştırma konusunu oluşturan derneklerin büyük bir bölümü tek şubesi olan, genellikle küçük çapta ve küçük fonlarla yönetilen kuruluşlardır. İncelenen derneklerin bir bölümü de Türkiye’de diğeri illerde şubesi bulunan kamu-özel sektör iş birlikleri ile daha geniş çaplı bir işleyişe sahiptir. Geriye kalan derneklerin küçük bir bölümü de uluslararası kadın derneklerinin İzmir’deki şubelerinden oluşmaktadır. Bu derneklerin Mart 2019- Mart 2020 tarihleri arasında Facebook sitesi üzerinden yayınlamış oldukları toplam 1965 gönderi sözü edilen örneklem içerisinde incelenmiştir.

3.5.1. Araştırma Kapsamında İncelenen Derneklerin Listesi

Araştırma kapsamında incelemenin yapıldığı Mart 2019 - Mart 2020 tarihleri arasında “paylaşanının yorumunu içeren en az bir gönderi paylaşılmış olan ve Facebook sayfalarının/ gruplarının gizlilik ayarı “herkese açık” olan 33 dernek şunlardır:

1. Uluslararası Kadınlar Dayanışma Derneği (UKDD)
2. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği İzmir Şubesi (TÜKD)
3. Türk Kadınlar Konseyi Derneği İzmir Şubesi

4. Türk Kadınlar Birliği Derneği Urla Şubesi
5. Türk Kadınlar Birliği Derneği Güzelbahçe Şubesi
6. Türk Kadınlar Birliği Foça Şubesi
7. Türk Kadınlar Birliği Derneği Bornova Şubesi
8. Türk Kadınlar Birliği Derneği Bergama Şubesi
9. Türk Anneler Derneği İzmir Şubesi
10. Türk Anneler Derneği Güzelbahçe Şubesi
11. Smyrna İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Derneği (SİMKAD)
12. Seferihisar Üretici Kadınları Koruma ve Yaşatma Derneği
13. Mavişehir Kadın Platformu Derneği (MAVİKADER)
14. Lider Yaratıcı Katılımcılar Derneği
15. Karşıyaka Soroptimist Kulübü Derneği
16. Kadın Gücü Derneği Bayraklı Şubesi
17. Kadın Adayları Destekleme Derneği İzmir Şubesi
18. İzmir Uluslararası Kadınlar Derneği (IWAI)
19. İzmir Soroptimist Kulübü Derneği
20. İzmir Kadınları Ege Güç Birliği Derneği
21. Demokratik Anneler Dayanışma Derneği
22. İzmir Emekli Subay Eşleri Derneği
23. İzmir Çiğli Kadın Emeğini Değerlendirme Dayanışma ve Kültür Evi Derneği (ÇEKEV)
24. İzmir Balkan Kadınları Derneği
25. Göztepe Soroptimist Derneği
26. Gaziemir Gönüllü Kadınlar Derneği
27. Çeşme Kadın Dayanışma Derneği
28. Cumaovası Kadın Derneği
29. Buca Evka 1 Kadın Kültür Dayanışma Evi Derneği (BEKEV)
30. Bornova Kadın Dayanışma Derneği (BORKAD)
31. Bergama Eğitimi Destekleyen Kadınlar Derneği
32. Kadın Haklarını Koruma Derneği İzmir Şubesi
33. İzmir Kadın Dayanışma Derneği

3.6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel araştırma yöntemleri sosyal bilimler alanında gerek araştırmanın içerisinde yer alması gerekse öznel deneyimleri araştırmaya aktarabilmesi açısından önem taşımaktadır. Diğer yandan nitel araştırmalar içerisinde birçok teknik bulunmasına rağmen, bu çalışma kapsamında veri çözümlemesi yöntemi kullanılarak İzmir’de faaliyet gösterdiği belirlenmiş 33 derneğin faaliyet ve etkinliklerine ilişkin paylaşmış oldukları 1965 adet gönderi incelenmiş ve etkinlikleri temel başlıklar altında gruplandırılarak tablolastırılmıştır. Veri çözümlemesi yöntemi adından da anlaşılacağı üzere, verilerin toplanması, sınıflandırılması, işlenmesi ve yorumlanması süreçlerini içeren bir nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntem içerisinde alandan toplanan ham bilgiler, araştırmacı tarafından işlenerek eyleme dönüştürülmek istenen fikirler haline getirilir. Bu çözümleme içerisinde tablo haline dönüştürülen veriler, çeşitli gruplandırma süreçlerinden geçerek belirli temalar altında toplanmış, sayı ve oransal olarak hesaplanarak yorumlanmaya hazır hale getirilmiştir. Bu tabloların betimleme çözümlemesi ile yorumlanması ile elde edilen bulgular sonucunda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Böylece belirlenen bu yöntem sayesinde araştırmanın sorunsal kısmında belirtilen sorulara yanıt aranmıştır.

Bu amaçla araştırmanın bu aşamasında öncelikle toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde belirlenen etkinlik ve faaliyetler belirli türlere ayrılarak bunların sıklıklarına ilişkin veriler oluşturulmuş ve tabloya dökülmüştür. Daha sonra bu tablolar içerisinde dikkat çeken ve alan yazında önem taşıyan konular belirlenerek temalar oluşturulmuş ve bu temalara ilişkin bulgular değerlendirilerek eğer varsa toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bu etkinlikler aracılığıyla nasıl kurgulandığı ya da sürdürüldüğü ortaya konmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma kapsamında incelenen derneklerin paylaşımları ortak temalar etrafında birleştirilmiş ve her tema kendi içinde değişiklik gösteren alt başlıklara ayrılmıştır. İncelenen gönderilere ilişkin detaylar tablolama süreci ilerledikçe sadeleştirilmiş ve son halini almıştır. Bu süreçte toplamda 1965 gönderi iki ayrı tabloda ele alınmıştır. Temaların alt başlıklarından hiçbirinin kapsamına girmeyen türdeki veriler “Diğer” başlığı altında toplanmıştır. Tablo 1, İzmir’deki Kadın Dernekleri’nin Etkinliklerini Tablo 2 ise, İzmir’deki Kadın Dernekleri’nin Saha çalışmaları / Eylemleri ile ilgili tüm paylaşımlarını yansıtmaktadır. Tablo 1’de yer alan veriler şu şekildedir:

Tablo 1: İzmir’deki Kadın Derneklerinin Etkinlikleri

ETKİNLİKLER		KURUMUN PAYDAŞLARLA / KENDİ DÜZENLEDİĞİ		DİĞER KİŞİ VE KURUMLARIN DÜZENLEDİĞİ	
		Sıklık	Oran (%)	Sıklık	Oran (%)
SEMİNERLER /KONFERANSLAR	Kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadın hakları (Kadına yönelik şiddet, kadın mücadelesi, fırsat eşitliği, İstanbul sözleşmesi, rol model kadınlar)	83	24,5	20	41
	Çocuk ve aile	34	10	6	12

	(Evlilik, annelik, aile içi iletişim, çocuk gelişimi, sağlığı, ihmali ve istismarı, iyi ebeveynlik)				
	Kişisel gelişim (Zaman yönetimi, stres ve öfke kontrolü, yoga, arınma, egzersiz, zekâ oyunları, iletişim, mutluluk, yaratıcılık)	33	9,8	4	8
	Cinsellik Kadın hastalıkları ve sağlık (Kadın hastalıkları, diğer hastalıklar, hijyen beslenme, spor)	32	9,5	2	0,4
	Genel kültür ve sanat (Kitap okuma, şiir, masal, belgesel)	27	8	3	0,6
	Tüketici hakları (Güvenli gıda, bilinçli tüketici)	6	1,7	-	-
	Çevre ve doğa (Atık, ağaçlandırma, ekoloji, tarım, agroekoloji)	5	1,5	-	-
	Gençler ve madde bağımlılığı	4	1,2	-	-
	Gönüllülük	4	1,2	-	-
	Sivil toplum kuruluşlarına yönelik (Kapasite geliştirme, STK'lar ortak toplantı)	4	1,2	-	-
	Diğer	8	2,3	-	-
KURSLAR /ATÖLYELER	İş yaşamında kadınların güçlendirilmesi (Mülakat teknikleri, mentorluk ve danışmanlık, girişimcilik, itibar yönetimi, plan-proje hazırlama, dijital yetkinlikler, kariyer ve network, lider gelişim kampı, kadınlar için siyaset okulu, dijital yetkinlik, meslek kursları)	53	15,7	10	20
	Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili (Tasarım, el sanatları, saç tasarımı, yaşlı bakımı, seramik, aşçılık,	20	6	4	8,2
	Genel kültür ve sanat (Tiyatro, dans, koro)	12	3,4	-	-
	Gençlik fırsatları	4	1,2	-	-
	Afet, acil durumlar ve ilk yardım	3	0,8	-	-

	Diğer	7	2	-	-
	Toplam	338	100	49	100

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1, “Seminler/Konferanslar” ile “Kurslar /Atölyeler” olmak üzere iki temaya ayrılmıştır. Seminer, konferans gibi kültürel ve eğitsel etkinlikler ile atölye ve kurslar gibi ayrıca meslek edindirme imkânı sağlayan etkinlikler kurumun kendi düzenlediği etkinliklerle ilintili olan paylaşımlar ve diğer kurumların düzenlediği etkinlikler ile ilgili paylaşımlar olmak üzere ayrıca iki grup altında orantısız olarak değerlendirilmiştir. “Seminler/Konferanslar” teması içinde, derneklerin paylaşımlarından, 103 tanesini “Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Hakları Başlığı” oluşturmuştur. Bu konuda düzenlenen seminer ve konferansların konusu kadına yönelik şiddet, kadın mücadelesi, fırsat eşitliği, İstanbul sözleşmesi ve rol model kadınlar olmuştur. Derneklerin bu konu hakkında kendilerinin düzenlediği 83, diğer derneklerin düzenlediği 20 etkinlik paylaşmıştır. Bir başka deyişle, diğer derneklerin düzenlediği konu hakkındaki seminer ve konferans gibi bilgilendirici ve eğitsel her türlü faaliyeti kendi Facebook hesaplarındaki ana sayfalarında paylaşmışlardır. Dernekler, bu süreç içerisinde toplamda 40 adet “Çocuk ve Aile” başlığı altında seminer ve konferans paylaşmıştır. Bu etkinliklerin 34’ünü derneğin kendi düzenlediği etkinlikler oluşturmuştur. Aynı temada diğer derneklerin düzenlediği aynı tür etkinliklerin paylaşımı 6’dır. Bu temanın içerisinde evlilik, annelik, aile içi iletişim, çocuk gelişimi, sağlığı, ihmal ve istismarı, iyi ebeveynlik yer almaktadır. “Çocuk ve Aile” başlığını, 37 paylaşım ile “Kişisel Gelişim” izlemektedir.

Kişisel gelişim alt başlığında; zaman yönetimi, stres ve öfke kontrolü, yoga, arınma, egzersiz, zekâ oyunları, iletişim, mutluluk, yaratıcılık, bakım ve güzellik gibi konularda düzenlenmiş etkinlikler yer almaktadır. Bu konu başlığıyla ilgili paylaşımların 33’ü derneğin kendi paylaşımı, 4’ü diğer derneklerin etkinliklerinin paylaşımıdır. “Seminler/Konferanslar” temasının diğer başlığı “Cinsellik, Kadın Hastalıkları ve Sağlık” tır. Veriler incelendiğinde gerçekleştirilen eğitsel içerikli etkinliklerin bu ana konuda kümelendiği ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki seminer ve konferanslar kadın hastalıkları, diğer hastalıklar, hijyen, beslenme ve spor hakkında

düzenlenmiş olup, bu konuyla ilgili paylaşımlar toplamda 34 tanedir. Bunlardan yalnızca 2'sini diğer derneklerin konuya ilişkin etkinlikleri ile ilgili paylaşımlar oluşturmaktadır. Derneklerin ayrıca genel kültür alanına ayrı bir önem verdikleri gözlenmiştir. “Genel Kültür ve Sanat” başlığı altında ise kitap okuma, şiir dinletileri, masal anlatıları ve belgesel izleme bulunmaktadır. Bu konuyu 6 paylaşım ile “Tüketici Hakları” konusundaki seminer ve konferansların paylaşımları takip etmektedir. Bu alt başlıktaki tüm paylaşımlar derneklerin kendi etkinlikleridir. Dernekler ayrıca çevre ve doğa ile ilgili tümü kendi etkinlikleriyle ilgili 5 paylaşım yapmıştır. Bu konuyu her biri 4 paylaşım olmak üzere “Gençler ve Madde Bağımlılığı”, “Gönüllülük” ve “STK’lar ile İlgili Paylaşımlar” izlemektedir. Dernekler ayrıca hiçbir konu başlığında sınıflandırılmayan diğer konularda toplam 8 konferans/seminer düzenlemiştir.

Tablo 1’in diğer teması “Kurslar ve Atölyelerdir”. Derneklerin 63 paylaşımı, “İş Yaşamında Kadınların Güçlendirilmesi” konusundadır. Bu kurs ve atölyelerle ilgili paylaşımların 53’ü paylaşımı yapan derneğin kendisinin kalan 10’u ise diğer derneklerin düzenledikleri kurs/atölyelere dair paylaşımlardır. Bu başlık altında; mülakat teknikleri, mentorluk ve danışmanlık, girişimcilik, itibar yönetimi, plan-proje hazırlama, dijital yetkinlikler, kariyer ve network, lider gelişim kampı, kadınlar için siyaset okulu, dijital yetkinlik, meslek kursları yer almaktadır. Yapılan paylaşımlarda “kurs/ atölye” ile ilgili olan kısımda en önem verilen ikinci konu “Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rollerile” bağlantılıdır. Ancak bu konuda düzenlenen kurs ve atölyeler hakkındaki paylaşımların toplam sayısı 24’tür. Bu konu başlıklarını 12 paylaşım ile “Genel Kültür ve Sanat” başlığı izlemiştir. Bu konudaki atölye ve kursların tümü paylaşımı yapan dernek tarafından düzenlenmiştir. Dernekler ayrıca “Gençlik Fırsatları” (4) ve “Afet, Acil Durumlar ve İlk Yardım” (3) konularında düzenlenen kurs ve atölyeler ile ilgili de paylaşımlara sahiptir. Fakat bu konulardaki paylaşım oranı diğer başlıklara göre önemsenmeyecek kadar azdır. Dernekler yukarıda belirlenen konu başlıklarına dâhil edilemeyen konularda ise toplamda 7 paylaşım yapmış olup hepsi derneğin kendi etkinliğidir. Tablo 2’de ise derneklerin eğitsel ve mesleki yaşamla ilgili uygulamalı etkinliklerin dışındaki tüm saha çalışmaları ve eylemlerine yer verilmiştir.

Tablo 2’de “Kadın Hakları Aktivizmi”, “Toplumsal Sorumluluk,

Yardımlaşma, Dayanışma ve Farkındalık Yaratmaya Yönelik Toplumsal Eylemler”, “Diğer Dernek ve Kurumlarla Etkileşim”, “Derneğin Medyada Görünürlüğü ve Kapasite Geliştirme Çalışmaları”, “Bilgilendirme Amaçlı Paylaşımlar”, “Diğer Etkinlikler”, “Özel Gün ve Kişiler ile İlgili paylaşımlar” olmak üzere 7 ayrı tema bulunmaktadır.

Tablo 2: İzmir’deki Kadın Derneklerinin Saha çalışmaları / Eylemleri

DERNEKLERİN SAHA ÇALIŞMALARI / EYLEMLERİ		KURUMUN PAYDAŞLARLA/ KENDİ DÜZENLEDİĞİ		DİĞER KİŞİ VE KURUMLARIN DÜZENLEDİĞİ	
		Sıklık	Oran (%)	Sıklık	Oran (%)
KADIN HAKLARI AKTİVİZMİ	Cinayetler, kadın hakları ve şiddet (Protesto, eylem, basın açıklaması, miting, nafaka hakkı, TCE, 5 Aralık)	30	2,2	15	5,7
	8 Mart yürüyüş, kutlama ve konuşmalar	21	1,6	6	2,2
	Kültür sanat (8 Mart, 25 Kasım, kadın hakları ve TCE* temalı konser, sanat sergisi, tiyatro, film festivali)	17	1,3	1	0,3
	Çocuk (İstismar, infaz yasası)	11	0,8	2	0,7
	Kriz, yoksulluk, barış (Eylem, protesto, basın açıklaması)	4	0,3	-	-
TOPLUMSAL SORUMLULUK, YARDIMLAŞMA, DAYANIŞMA VE FARKINDALIK YARATMAYA YÖNELİK TOPLUMSAL EYLEMLER	Doğa ve çevre duyarlılığı (Fidan bağıışı, atık pil, ağaçlandırma, orman yangını, su ve vicdan nöbeti, tohum ekme)	41	3,1	8	3
	Çocuklar ve gençler yararına (Gösteri, kermes, gezi ve kahvaltı gelirleri)	28	2,1	7	2,6
	İftar yardımı ve lokma ikramı	7	0,5		
	Engelli, hasta ve yaşlılara	7	0,5	6	2,2
	Kadına yardım ve destek (Sipariş, ürün reklam, maddi yardım)	6	0,5	-	-
	Eğitim (İlkokula kütüphane açılışı, kitap bağıışı)	6	0,5	-	-
	Yararlanıcılara manevi destek (Üyelere ziyaret, işe başlayan	3	0,2	-	-

	bursiyere tebrik)				
	Sağlık (Bağımlılık, ruh sağlığı)	3	0,2	-	-
	Afet bölgesi destek	2	0,2	-	-
	Diğer	6	0,05	-	-
DİĞER DERNEK VE KURUMLARLA ETKİLEŞİM	Yerel yönetimlerle ve diğer kurumlarla ilişkiler (Kurumlara ziyaretler, talep ve taahhütler)	48	3,6	4	1,5
	Diğer STK'larla toplu düzenlenen (Proje ve etkinlikler ve/veya toplantıları, ödül törenleri)	37	2,8	-	-
	İş birliği ve güç birlikleri	32	2,4	-	-
	Kuruluşlara yiyecek ikramı	13	0,10	-	-
	STK kapasite geliştirme (STK'lara hibe, proje yazımı, liderlik ve halkla ilişkiler eğitimi)	10	0,7	11	4,1
	Diğer kurumlara destek (Kent konseyi seçimleri, etkinliklere katılım)	5	0,4	12	4,5
	Diğer	--	-	4	1,5
DERNEĞİN MEDYADA GÖRÜNÜRLÜĞÜ VE DERNEKLERİN İÇ DÜZENİNİ YANSITAN PAYLAŞIMLAR	Genel Kurul, yönetim kurulu ve aylık üye toplantıları	69	5,2	-	-
	Basında yer alan çalışmalar (Kadın hakları, çocuk, dernek proje ve etkinlikleri, derneğin tanıtımı, başkanın TV konuşmaları)	26	2	4	1,5
	Kahvaltı, yemek, davet	20	1,5	10	3,8
	Etkinlik hazırlıkları	20	1,5	-	-
	Şeffaflık (Aylık aktivite raporları, veri tabanı paylaşımı, toplantı akışı, kurul seçim şekli, proje rapor teslimi)	15	1,1	-	-

	Kurum içi buluşmalar	12	0,9	-	-
	Üyelerle ilişkiler (Üyelere ziyaretler ve üye kabul törenleri)	10	0,7	-	-
	Dernek kurucusunun gazete yazıları	4	0,3	-	-
BİLGİLENDİRME AMAÇLI PAYLAŞIMLAR	Kadın hakları, şiddet, cinayet ve TCE (Cinsiyetçi reklamlar, şiddet destek hattı, 6284, eşit eğitim, nafaka hakkı, İnsan hakları bilincinin yükseltilmesi, Kadının güçlenmesi)	124	9,4	10	3,8
	Politika ve kadın (Politik haklar yıldönümü, politikanın dili, yerel yönetimlerde kadın oranları, kadın adaylara destek)	47	3,5	-	-
	Gündem	42	3,2	-	-
	Kadın geleneksel roller (Ev emekçisi kadın, dernekte hamur işi, yemek tarifi, yemek ve el işi ürün siparişi)	17	1,3	-	-
	Önemli günler	9	0,6	-	-
	Çocuk (İletişim, istismar, çocuk tiyatrosu bilim kulübü)	6	0,4	7	2,6
	Kültür-sanat (Tiyatro, kitap ve film önerisi, belgesel tanıtım)	6	0,45	2	0,7
	İş yaşamı ve kadın (Şirket yönetiminde oranlar, ücretsiz emek, kadın girişimci başarı öyküleri, iş yerinde ayrımcılık)	5	0,4	-	-
	Diğer derneklerle ilgili	-	-	5	1,9
	STK (STGM* hibe programı, kadın STK'lar ile ilgili köşe yazısı)	1	-	4	1,5

	Çevre, doğa, su	3	0,2	-	-
	Diğer	12	0,9	2	0,7
DİĞER ETKİNLİKLER	Gezi ve kültür turları (Müze gezisi, kent kültür gezileri)	38	2,9	14	5,3
	Şölen, festival, panayır ve şenlik (Stant açma-ürün ve yiyecek sergisi 2. el ürün-takas, mezat, el sanatları, gastroloji, yöresel - geleneksel buluşmalar, tasarım, organik ürün)	35	2,6		
	Fuar, el ürünleri, stant ve kermes (8 Mart ve diğer günlerde)	39	3	11	4,1
	Kültür-Sanat (Sanat galerisi, sinema, tiyatro, belgesel, imza günü, okuma yarışması, dans buluşması)	10	0,7	21	8
	Çocuk (Halk oyunu, koro)	6	0,4	-	-
	Çevre, tarım, ekoloji (Agro turizm projesi ziyareti, bahar şenliği, sabun yapımı atölye (workshop), orman konseri)	3	0,2	2	0,7
	Diğer	10	0,7	-	-
ÖZEL GÜN VE KİŞİLER İLE İLGİLİ	Resmi, dini ve önemli günler ile kişileri anma mesajları	305	23	82	31,2
	Resmi, dini ve önemli günler ile kişileri anma etkinlikleri	85	6,4	12	4,5
	Toplam	1316	100	262	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, “Kadın Hakları Aktivizmi” derneklerin 107 gönderi ile en fazla paylaşım yaptıkları temadır. Bu tema 5 ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar “Cinayetler, Kadın Hakları ve Şiddet”, “8 Mart Yürüyüş, Kutlama ve Konuşmaları”, “Kültür Sanat”, “Çocuk”, “Kriz, Yoksulluk ve Barış”dır. Bu paylaşımların 45’i “Cinayetler, Kadın Hakları ve Şiddet” hakkındadır. Bu

konudaki paylaşımların 15'ini diğer derneklerin aktivizmi yansıtmaktadır. En çok paylaşım yapılan ikinci ana başlık “8 Mart Yürüyüş, Kutlama ve Konuşmaları”dır. Dernekler bu konuyla ilgili düzenledikleri basın açıklamalarını, protesto, gösteri ve yürüyüş gibi hareketlilikleri 27 paylaşım ile Facebook'taki takipçileriyle paylaşmışlardır. Bu temada yer alan diğer bir başlık “Kültür Sanat” tır. Bu başlık altında, 8 Mart, 25 Kasım, Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği temalı konser, sanat sergisi, tiyatro, film festivali gibi konularda düzenlenen etkinliklerle ilgili paylaşımlar yer almaktadır. Bu başlıkta toplam 18 paylaşım kaydedilmiştir. Bu başlığı 13 paylaşım ile “Çocuk” başlığı takip etmektedir. Bu konuda çocuklara karşı işlenen suçlardan istismar konusu ile çocuklara karşı işlenen suçlardaki indirimler ve infaz tartışmaları ile ilgili gönderiler paylaşılmıştır. Bu 17 paylaşımın yalnızca 2'si, diğer kurumların hareketliliği ile ilgilidir. Bu temanın son başlığı “Kriz Yoksulluk ve Barış” başlığında toplam 4 paylaşım yapılmıştır. Konuyla ilgili hareketlilikler genel olarak kriz ve yoksulluğa tepki göstermesinin yanında bu durumdan kadınların daha fazla etkilendiğine vurgu yapan etkinliklerden oluşmuştur.

“Toplumsal Sorumluluk, Yardımlaşma, Dayanışma ve Farkındalık Yaratmaya Yönelik Toplumsal Eylemler” Tablo 2'nin en çok paylaşım yapılan ikinci temasıdır. Bu temada derneklerin çeşitli amaç veya insan gruplarının yararı için emek harcayarak maddi veya manevi destekleriyle ilgili paylaşımlara yer verilmiştir. Bu temanın en fazla paylaşım yapılan konusu 49 paylaşım ile “Doğa ve Çevre Duyarlılığı” dır. Dernekler, doğa konusunda farkındalığı artırmak, bireylerde doğa ve çevreye karşı duyarlılık geliştirmek ve benzeri konularda hareketlilik göstermişlerdir. Bu hareketliliklerinde fidan bağıışı, atık pil, ağaçlandırma çalışmaları, orman yangınları, su ve vicdan nöbetleri tohum ekme gibi etkinlikler bulunmaktadır. Bu temada en çok paylaşım yapılan diğer başlık “Çocuklar ve Gençler Yararına” düzenlenen etkinlikleri kapsamaktadır. Dernekler, öğrencilere burs ve eşya yardımı için gezi, gösteri, kermes ve kahvaltı düzenlemişler, toplanan bağışları ihtiyaç sahibi öğrenci ve yoksul ailelerin çocukları için kullanmışlardır. Bu konuda toplam 35 paylaşım yapılmış, bunların 28'ini derneğin kendi hareketliliği oluşturmuştur.

Dernekler yalnızca kişi, kurumlar veya çevre gibi konularda maddi destek değil, aynı zamanda belirli gün ve haftalar nedeniyle, hedef kitle belirlemeksizin, vatandaşlara yemek ikramında bulunmuşlardır. Bazı ailelere iftariyelik dağıtımı

gerçekleştirmişlerdir. Bu başlıkta toplam paylaşım sayısı 7’dir. Derneklerin yardım ve destek amacıyla etkileşim kurduğu diğer grup ise “Engelli, Yaşlı ve Hastalardır”. Aynı addaki başlık temanın 13 paylaşım yapılan diğer başlığıdır. Kadınlar ziyaret, tekerlekli sandalye gibi engelli bireylerin ihtiyaç duyabileceği aletler ve diğer maddi ve manevi destek yollarıyla bu gruptaki dezavantajlı bireylerin yanında olmuştur. Şaşırtıcı olarak derneklerin kadınlarla dayanıştığını gösterir paylaşımları bu temada 6 paylaşım ile 5.sırada yerini bulmuştur. Dernekler kadınların ürettiği el yapımı ürünlerin satış ve reklamını üstlenerek sipariş bilgisi paylaşmış ve böylece maddi açıdan destekte bulunmuşlardır. Bu temanın diğer başlığı 6 paylaşım ile “Eğitim”dir. Dernekler eğitime destek için kütüphane açılışı kullanıcıların takibi ve farklı zamanlarda farklı konumdaki okullara kitap bağışı çağrısından bulunarak maddi destek toplamışlardır. Diğer başlık derneklerin yararlanıcılara “Manevi Desteği”ni içermektedir. Dernek üyesi olsun veya olmasın, bir dönem dernek sayesinde destek ve yardım bulmuş kişilerle bağların sürdürülmesini ve dayanışmanın yaşatılmasını içeren paylaşımlardır. Bu temanın diğer başlıklarını ise sırasıyla 3 paylaşım ile “Sağlık”, 2 paylaşım ile “Afet Bölgesi Ziyaret” ve 6 paylaşım ile “Diğer” konular oluşturmaktadır.

Dernekler ayrıca “Diğer Kişi ve Kurumlarla Etkileşimleri” ile ilgili paylaşımlar da yapmışlardır. Bu temanın alt başlıklarından ilki “Yerel Yönetimler ve Diğer Kurumlarla İlişkiler” dir. Bu başlıkla ilgili paylaşım sayısı toplamda 52 olup bunun 4’ü paylaşımı yapan derneğin hareketliliği değildir. Bu başlık altında toplanan faaliyetlerden bazıları kurumlara ziyaretler, toplantılar, iş birlikleri, talep ve taahhütleri içermektedir. Bu temanın diğer başlığı “Diğer STK’larla Toplu Düzenlenen” dir. Bu başlık altında ortaklaşa yürütülen projeler ve toplantılar ile ödül törenleri gibi daha çok STK’ların işleyişi ile ilgili hareketlilikler yer almıştır. Bu konuda yapılan toplam paylaşım sayısı 37’dir. Bu başlığı “İş birliği ve Güç Birlikleri” izlemektedir. STK’ların bir araya gelerek çeşitli konularda yol haritaları belirledikleri ve iş birliği içeren eylemleri ile iki veya ikiden fazla kurumun güçlerini birleştirip etkileşimde bulunduğu diğer eylemliliklerden oluşmaktadır. Bu konudaki paylaşım sayısı 32’dir.

Bazı dernekler ayrıca diğer kurum ve kuruluşlara yemek ikramında bulunarak da etkileşime girmiştir. Bununla ilgili olarak derneğin bulunduğu bölgede yer alan

diğer kuruluşlara el yapımı tatlı ikramında bulunmuşlardır. Bu ikramlarla ilgili paylaşım sayısı 13'dür. Dernekler ayrıca, STK'lar için "kapasite geliştirme amaçlı" eğitici etkinliklerde bulunarak da diğer STK'larla etkileşimde kalmışlardır. Bu başlıkla ilgili paylaşım sayısı ise 21 olup bunlardan 11 tanesi diğer dernekler tarafından düzenlenmiştir. Ayrıca bu tema altında 17 paylaşım yapılan "Diğer Kurumlara Destek" gönderileri de bulunmaktadır.

Dernekler ayrıca medyadaki görünürlüklerini arttırmak, güç kazanmak ve derneğin gelişmesi adına da bazı eylemliliklerde bulunmuşlardır. Bu konudaki paylaşım ile "Medyada Görünürlük ve Derneklerin İç Düzenini Yansıtan Paylaşımlar" teması altında birleştirilmiş ve farklı ana başlıklarda toplanmıştır. Bu başlıklar, 69 paylaşım ile "Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Aylık Üye Toplantıları", 30 paylaşım ile "Basında Yer Alan Çalışmalar"dır. Bu başlıkta derneklerin basın yansıyan, kadın hakları, çocuk, dernek proje ve etkinlikleri, derneğin tanıtımı ve dernek başkanının medyada yer verilen konuşmaları gibi farklı konulardaki haberlerin dernek tarafından tekrar paylaşımı söz konusudur. "Kahvaltı, Yemek ve Davet" 30, "Etkinlik hazırlıkları" (Derneğin çalışmalarını yansıtan yorumla paylaşılmış gönderiler) 20, "Şeffaflık" (aylık aktivite raporları ve seçim şekli, toplantı akışı gibi derneğin iç düzeni ile ilgili)15, derneğin iç işleyişine dair "Kurum İçi Buluşmalar" 12, "Üyelerle İlişkiler" (10) ve "Kurucunun Gazete Yazıları" 4' gönderi ile paylaşılmıştır.

Dernekler tüm bu temaların yanı sıra bilgilendirme amaçlı gönderiler de paylaşmışlardır. "Bilgilendirme Amaçlı Paylaşımlar" temasının ana başlıkları şöyledir: Kadın Hakları, Şiddet, Cinayet ve TCE", "Politika ve Kadın", "Gündem", "Kadın Geleneksel Roller", "Önemli Günler", "Çocuk", "Kültür-Sanat", "İş Yaşamı ve Kadın", "Diğer Derneklerle İlgili", "STK", "Çevre, Doğa Su" ve "Diğer". Derneklerin Bilgilendirme amaçlı gönderimlerinin büyük bir bölümünü 134 paylaşım ile "Kadın Hakları, Şiddet, Cinayet ve TCE" konusu oluşturmaktadır. Bu konudaki paylaşımlar incelendiğinde cinsiyetçi reklamlar, şiddet destek hattı, 6284 sayılı kanun, eğitime eşit erişim, nafaka hakkı, insan hakları bilincinin yükseltilmesi ve kadının güçlendirilmesine yönelik oldukları saptanmıştır. Bu gönderilerden 124'ü paylaşım yapan derneğin doğrudan paylaştığı gönderiler iken, geri kalan 10'ununda diğer derneklerin paylaşımlarından yararlanmışlardır.

"Bilgilendirme Amaçlı Paylaşımlar" temasında en fazla paylaşım yapılan

diğer konu “Politika ve Kadın”dır. Bu konuda 47 gönderi bulunmakta olup, bu gönderilerin içeriğini politik hakların kazanım yıldönümleri, politikanın cinsiyetçi dili, yerel yönetimlerde kadın politikacı oranları ve politikadaki kadın adaylara destek oluşturmuştur. Bu başlığı 42 gönderi ile “Gündem” başlığı takip etmektedir. Dernekler ayrıca gündemin nabzını tutmuş ve afet, bulaşıcı hastalıklar, elektrik kesintileri ve şehit haberleri gibi çeşitli konularda güncel olarak takipçilerini bilgilendirmişlerdir.

Bilgi amaçlı paylaşımlar temasının bir diğer konusu “Kadınların Geleneksel Rollerıyla İlgili” paylaşımlardan oluşmaktadır. Bu konu başlığıyla ilgili 17 gönderi paylaşılmış ve bu gönderilerin içeriği ev emekçisi kadın, dernekte hamur işi yapımı, yemek tarifi ve el yapımı, ev dekorasyonu materyalleri, örgü nakış, çocuk büyütme, ev işleri şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Bu temada yer alan diğer başlık “Önemli Günler” dir. Bu başlıkta 9 gönderi paylaşılmış olup milli bayramlar ve günler, önemli günler ve haftalar ile kadın hakları konusunda dönüm noktası olan günlerin tarihçesi ve bu günlerle ilgili bilgilendirici gönderiler içeriği oluşturmaktadır. Bu konu başlığını 13 paylaşım ile “Çocuk” başlığı izlemektedir. Çocuk konusunda yapılan bilgilendirici paylaşımlar iletişim, istismar, çocuk tiyatrosu, bilim kulübü gibi konulardan oluşmaktadır. Bu gönderilerin 6’sı derneğin kendi paylaşımı diğer 7’si ise diğer derneklerin paylaşımlarından alıntılardır.

Dernekler ayrıca “Kültür-Sanat” alanında da 8 gönderi paylaşmıştır. Bu gönderiler, tiyatro oyunu tanıtım ve afişleri kitap ve film önerileri ile belgesel tanıtımı gibi içerikleri kapsamaktadır. Diğer bir başlık olan “İş yaşamı ve Kadın” konusunda 5 gönderi paylaşılmış ve bunlar, üst düzey yöneticilik gibi pozisyonlardaki cinsiyet eşitsizliği, cam tavan, ücretsiz emek, girişimci başarı öyküleri ve iş yerinde ayrımcılık gibi konuları içermektedir. Bunların yanı sıra dernekler, “STK” lar ile ilgili 5, “Diğer Derneklerle İlgili” 5, “Çevre, Doğa, Su” konu başlığıyla ilgili 3 ve bunların dışında kalan tüm konularda 14 paylaşım yapmıştır.

Sözü edilen etkinlikler ve hareketliliklerin dışında kalan bir dizi eylemlilik ise “Diğer Etkinlikler” teması ile incelenmiştir. Bu temanın alt başlıkları “Gezi ve Kültür Turları”, “Şölen, Panayır, Festival ve Şenlikler “, “Fuar, El Ürünleri Stantları ve Kermesler”, “Kültür Sanat”, “Çocuk”, “Yemek Etkinlikleri”, “Çevre-Tarım-

Ekoloji” ve “Diğer” şeklindedir. “Gezi ve Kültür Turları” başlığında, dernekler hem kendi düzenledikleri 38 hem de diğer kurumlarca düzenlenen (14) müze, tatil yöreleri, kent kültür gezileri ve benzeri etkinliklerle ilgili paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu başlığı 44 paylaşım ile “Şölen, Festival, Panayır ve Şenlik” başlığı takip etmiştir. Bu etkinlikler stant açma, ürün ve yiyecek sergileri, 2.el ürünlerin takas ve mezatı, el sanatları, gastroloji, yöresel-geleneksel festivaller/ buluşmalar, tasarım yarışmaları, organik ürün panayırıları ve benzeri etkinlikleri kapsamaktadır.45 gönderiden 34’ü derneklerin kendi etkinlikleriyle ilgili, 11 tanesi diğer derneklerin etkinlik duyuruları şeklindedir.

“Diğer Etkinlikler” temasının en çok paylaşım yapılan diğer başlığı ise “Kültür-Sanat” olmuştur. Bu başlıkta 31 gönderi bulunmakta olup, dernekler, sanat galerisi ziyareti, sinema, tiyatro ve belgesel günleri düzenlediklerini/ katılımcı olarak katıldıklarını, imza günleri, okuma yarışmaları, dans buluşmaları gibi kültürel aktivitelerde bulunduklarını kamuoyuyla paylaşmışlardır. Dernekler ayrıca çocukların yer aldığı veya çocuklar için düzenlenen koro, halk oyunları gibi kültürel etkinlikleri de paylaşmışlardır. “Çocuk” başlığında incelenen bu paylaşımlar 6 adettir. Dernekler ayrıca Facebook sayfalarında “Yemek Etkinlikleri” ne de yer vermiştir. Bu etkinliklerin sayısı 5 tir. Bunun yansıra “Çevre- Doğa ve Ekoloji” konusundaki etkinliklerle ilgili paylaşımlarının sayısı yine 5 tir. Bu temanın “diğer” konu başlığında ise 10 paylaşım yapılmıştır.

Dernekler son olarak “Özel Gün ve Kişiler ile İlgili” paylaşımlara da sıklıkla yer vermiştir. Aynı isimle temalaştırılan paylaşımlar: “Resmi, Dini ve Önemli Günler ile Kişileri Anma Mesajları” ile “Resmi, Dini ve Önemli Günler ile Kişileri Anma Etkinlikleri” olmak üzere iki konu başlığı altında çözümlenmiştir. İlk grupta toplam 387 kutlama ve anma ve yıldönümü mesajı içeren gönderi bulunmaktadır. Bunlardan 305’i derneğin kendi yorumlu paylaşımı, 82’si ise diğer kurumların paylaşımlarından alıntıdır. Resmi, dini ve önemli günler ile kişileri anma etkinlikleri” başlığıyla ilgili toplam 97 paylaşım saptanmış bunların 85’i paylaşımı yapan dernek tarafından, geri kalan 12’si ise diğer derneklerin düzenlediği veya paylaştığı etkinliklerin tekrar paylaşımı şeklindedir.

4.2. BULGULARIN TARTIŞILMASI

4.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Pekiştiren Proje ve Etkinlikler

İzmir'deki Kadın Derneklerinin Etkinlikleri'nin sergilendiği Tablo 1 göz önüne alındığında, derneklerin “Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Hakları” konusundan sonra en fazla “Çocuk ve Aile” konusunda seminer ve konferans düzenlediği görülmektedir. Bu bulgu, alanyazın bölümünde ele alınan kadının birincil konumunu aile hayatı içine hapseden görüşün bir yansıması niteliğindedir. Nitekim birçok diğer temada iş hayatı ve kadın, tarihteki güçlü kadın figürler, politika ve kadın gibi alt konu başlıkları bulunmaktadır. Derneklerin en fazla paylaşım yaptığı konu en fazla düzenlenen veya eylemlilik gösterilen, dolayısıyla dernek tarafından öncelik haline getirilen konuları da açığa çıkarmaktadır. Bu anlamda sayısal veriler bize, derneklerin kadınların eğitsel çalışmalara katılmasını önemserken bir yandan da bu kendini geliştirmenin öncelikle kadınların alışlagelmiş ev içindeki görevleri ve annelik rolleriyle bağlantılı olmasını doğal karşıladıklarını göstermektedir.

“Çocuk ve Aile” konu başlığında bulunan paylaşımların evlilik, annelik, aile içi iletişim, çocuk gelişimi, sağlığı, ihmal ve istismarı, iyi ebeveynlik gibi konularla ilgili seminer ve konferans etkinlikleri ile ilgili gönderilerden oluştuğundan bahsedilmişti. Bu konu başlığından yapılan 40 paylaşım, derneklerin vizyonları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açılarına ilişkin bir ipucu vermektedir. Tablo 1'deki kurslar temasının ana başlıklarında en fazla paylaşım yapılan ikinci başlık 24 gönderi ile “Geleneksel Rollerle İlgili” paylaşımlardır. Dernekler, kadınların güçlenmesine ve meslek edinmesine katkı sağlayacak kursların yanında “Kadınlar mutfakta buluşuyor”, “kızlara aşçılık eğitimi”, gibi isimlerle, takı tasarımı kursu, ahşap ve seramik kursu, saç tasarımı ve yaşlı bakımı, kırkyama ve dikiş-nakış kursu gibi konularda da kurslar düzenlemişlerdir. Bu konunun en fazla paylaşım yapılan ve dolayısıyla dernekler tarafından en fazla sayıda düzenlenen kurslarda ikinci sırada yer alması, aynı şekilde kadınlarla özdeşleştirilen bir takım hobi ve el sanatlarının derneklerin kadın konusuna bakış açıları, toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitlik algılarına dair izler taşımaktadır.

Tablo 2 incelendiğinde, “Sosyal Sorumluluk, Yardımlaşma, Dayanışma ve

Farkındalık Yaratmaya Yönelik Toplumsal Eylemler” temasının altında derneklerin en fazla paylaşım yaptığı konu başlığı “Çevre ve Doğaya Yönelik” duyarlılıktır. 49 paylaşım yapılan bu alandaki paylaşımların içeriği fidan bağıışı, atık pil, ağaçlandırma, orman yangını, su ve vicdan nöbeti, tohum ekme gibi etkinlikler yer almaktadır. Bu durum kadınların doğaları gereği daha korumacı ve hassas olduğu kalıpyargısını destekler nitelikte olsa da derneklerin toplumsal cinsiyet eşitliği algılarıyla doğrudan bir bağlantısı bulunmamaktadır.

Bu temada en çok paylaşım yapılan diğer başlık olan “Çocuklar ve Gençler yararına” dernekler gelirleri öğrencilere ve onların eğitimine destek sağlamak amacıyla toplanmak üzere gösteri düzenlemişler, dışarıdan katılıma açık gezi ve kahvaltı organize etmişler ve kermes stantları kurmuşlardır. Kermesler kadınların özel alandaki rollerinin kamusal alana taşması olarak yorumlanabilir. Çok değerli bir amaç için, bin bir emekle kurulmuş olmalarına rağmen, kermesteki onlarca yiyecek ve el yapımı ürün ile birlikte aynı stantlarda toplumda kabul görmüş tüm kadın rolleri de sergilenip, pekiştirilmektedir. Kadınların düzenli ve güvenceli gelir yerine, evde kendi olanakları ve el becerisiyle ürettikleri ürünlerden ev ekonomisine katkı sağlandığı belirtilerek bir bakıma ev kadınlığı olumlanmaktadır.

Sözü edilen temanın bir diğer ana başlığı olan “Yemek İkramı” konusu ele alındığında, derneklerden bazılarının dini günlerde aşure veya lokma hayrı gerçekleştirdikleri, iftariyelik dağıtarak yoksul ailelere destek oldukları ve hedef kitle belirlemeksizin paylaşımlarında, vatandaşlara kendi pişirdikleri yemekleri ikram ettikleri konusundaki vurguları ayrıca dikkat çekicidir. Kadınların paylaşımcı olmalarının yanında, yemek yapan anne rolünü pekiştirdikleri ve bundan memnun oldukları söylenebilir. Aynı tabloda bulunan “Bilgilendirme Amaçlı Paylaşımlar” teması incelendiğinde “Kadın Geleneksel Roller” başlığı altında derneğin 17 paylaşımının geleneksel kadın toplumsal cinsiyet rollerini onaylar nitelikte olduğu göze çarpmaktadır. Dernekler bu başlıktaki bilgi verme amaçlı paylaşımlarında, 8 Mart’ı sadece ev emekçisi kadınların günü olarak açısından ele aldıklarını, çeşitli proje ve etkinliklere hazırlık aşamaları boyunca hazırladıkları giyecek, dikiş, nakış, takı ve buna benzer el yapımı ürünleri hazırlanma aşamasıyla ilgili bilgi paylaştıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra, yapılan paylaşımlardan dernekte reçel ve erişte yapımı ve sayfada bazı yemek tariflerinin paylaşımı da derneklerin toplumsal

cinsiyet rollerini sürdürür nitelikte etkinlikler düzenledikleri anlamına gelmektedir.

“Diğer Etkinlikler” teması altında ise “Şölen, Festival, Panayır ve Şenlik” başlığında İzmir ve çevresinde düzenlenen 2.el eşya etkinlikleri (mezat ve takas şenliği), tasarım ve organik ürün panayır ve şölenleri, bağ bozumu ve hasat şenlikleri ile yöresel ve geleneksek gastronomi festivalleri gibi etkinlikler 35 gönderi ile en fazla paylaşım yapılan konulardan olmuştur. Toplum tarafından kadınların tipik ilgi alanları kabul edilen konulardaki etkinliklerde bu sıklıkta paylaşım yapılması, derneklerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve kalıpyargılarını sürdürme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Benzer biçimde, 8 Mart nedeniyle (ve ayrıca 8 Mart dışındaki günlerde) kurulan fuarlar, bu fuarlardaki stantlar, el ürünleri ve sergiler (gümüş takı sergisi vb. gibi) ile ilgili paylaşımların (fuar alanına diğer kadınları davet, yorumla birlikte etkinliklerin afişi, etkinlikler sırasında paylaşılan gönderiler) sayısı 45’i bulmuştur. Bu gibi paylaşımların sıklığı aynı şekilde, derneklerin 8 Mart’ı büyük oranda, “kadınların bir araya gelip kendilerinden beklenildiği gibi, hobi amaçlı veya küçük çaplı gelir elde etme için ürettikleri ürünleri sergileyip, yiyecekler hazırlayıp şenliklerle eğlenme günü” olarak benimsediklerini ve bu mesajı Facebook sayfalarını ziyaret edenlere de iletildiği göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal cinsiyet eşitliğini incelemek, var olan rolleri sorgulayıp yıkmak yerine, bunları sürdürme eğiliminde gönderiler paylaştıkları öne sürülebilir.

4.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Dönüştürmeyi Hedefleyen Proje ve Etkinlikler

Derneklerin paylaşımları toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirildiğinde var olan eşitsizliğe vurgu yapan ve geleneksel rollerin dönüştürülmesine katkı sağlayacak nitelikte faaliyetlerde bulundukları öne sürülebilir. Tablo 1’deki “Seminerler/Konferanslar” teması altında en çok paylaşım yapılan başlık “Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Hakları” dır. Bu başlık altında kadına yönelik şiddet ve bununla mücadele, eğitim ve politika ve iş yaşamında eşitlik, kadın mücadelesi, İstanbul sözleşmesi, kadınların yasal hakları, 6284, tarihteki öncü, başarılı ve feminizme ışık tutmuş önemli kadınlar, kadın mücadelesinin tarihi, dünyadan kadın hikayeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği

gibi konularda sunum, panel, açık oturum, konferans, seminer ve söyleşiler düzenleyip katılımcı olmuşlardır. En fazla paylaşımın (103) bu konuda yapılması, derneklerin konuya yönelik algılarını açıkça yansıtmaktadır. Bu etkinliklerde kadınların insan hakları ve kanunlar hakkında bilgilendirilmesi, feminizmin anlamı ve tarihi gibi konularda farkındalık kazanmaları ve eşitlik algısına ulaşmaları hedeflenmiştir.

Aynı temada “Kişisel Gelişim” başlığı altında kadınlara, felsefe, zaman yönetimi, öfke ve stres kontrolü, zekâ oyunları, iletişim, yaratıcılık gibi alanlarda gerçekleştirilen bilgilendirici etkinliklerin sayısı 37’dir. Buna ek olarak, “Cinsellik - Kadın Hakları ve Sağlık”, Genel Kültür ve Sanat”, “Tüketici Hakları”, “Çevre- Ve Doğa” başlıkları altında bulunan paylaşımlardaki eğitsel faaliyetlerin amacı, kadınların bu gibi konularda kendilerini geliştirerek, bireysel dönüşümlerine imkân sağlamak kişisel arası ilişkilerinde başarılı olmalarını ve zamanlarını iyi yöneten, çok yönlü bireyler olmalarına ve güçlenmelerine yardımcı olmak hedeflenmiştir.

Tablo 1’de yer alan “Kurslar ve Atölyeler” teması incelendiğinde en fazla paylaşımın 63, iş yaşamında kadınların güçlendirilmesine yönelik etkinliklerden oluştuğu belirlenmiştir. Bu kurs ve atölyelerde katılımcılar, mülakat teknikleri, Cv hazırlama, girişimcilik, dijital yeterlilikler, plan -proje hazırlama, kariyer ve network, lider gelişimi, mentorluk ve danışmanlık, temel iletişim becerileri, yazışma teknikleri, iş ahlakı ve etik ilkeler, insan kaynakları eğitimi, KOSKEB desteğiyle iş yeri açma, web tasarımı ve bunun gibi konularda kadınların güçlenmesi ve iş hayatına hazırlanması için her türlü ihtiyaçlarına çözüm bulunmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Kadınların cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle iş yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık ve yetersizlik hissiyle mücadele odaklı bu atölye ve kurslar derneklerin toplumsal cinsiyet eşitliği algılarına dönük olumlu göstergelerdir. Benzer şekilde bu temanın diğer başlıkları ele alındığında “Genel Kültür ve Sanat”, “Gençlik Fırsatları” ve “Acil Durumlar, Afet, İlk Yardım” gibi konularda kadınların çeşitli kurslara katılarak çeşitli alanlarda donanımlı olmalarına katkı sağlanacak faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2’de yer alan “Kadın Hakları Aktivizmi” teması altındaki tüm başlıkların toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmeyi hedefleyen eylemlilikler olduğu öne sürülebilir. Dernekler bu tema altında toplumsal cinsiyet rollerine karşı

durdukları 103 gönderi paylaşmıştır. Derneklerin “Kadın Hakları, Kadın Cinayetleri, Şiddet “başlığındaki gönderileri, başlıktaki konulara ek olarak, yasal haklar (İstanbul Sözleşmesi, CEDAW, 6284, nafaka hakkı, iyi hal indirimi gibi) konularında yaşanan olaylar ve eşitsiz uygulamalar karşısında tepkilerini ortaya koymak, kadın haklarını savunmak ve kamuoyu oluşturmak için, protesto, yürüyüşler, basın açıklamaları, miting ve eylemleri kapsamaktadır. Derneklerin ayrıca 8 Mart’a yönelik yürüyüş kutlama ve konuşmalarla ilgili 27 paylaşımı ve yukarıda sözü edilen konulara yönelik konser, sanat sergisi, tiyatro, film festivali gibi etkinliklerin paylaştığı 18 kültür -sanat gönderisi, çocuk istismarına tepki göstermek ve çocuk istismarıyla ilgili yasa tasarısı, idam, küçük yaşta evlilik, rıza, gibi ülkenin gündemini oluşturan gelişmelere yönelik 13, kadınları derinden etkileyen kriz, yoksulluk gibi konularda ise 4 paylaşım yaptığı kaydedilmiştir.

Tablo 2’de yer alan “Diğer Dernek ve Kurumlarla Etkileşim” teması altında dernekler başta kadınlar olmak üzere çeşitli konularda diğer kurumlarla bir araya gelerek çeşitli sorunlarda projeler başlatmış, sözleşmelere imza atmış, toplantılar düzenlemiş, ortak etkinlikler organize etmiş ve böylece kurumlar arası iş birliği yoluna gitmişlerdir. “Yerel Yönetimler ve Diğer Kurumlarla İlişkiler”, “Diğer STK’larla Toplu Düzenlenen” ve “ İşbirliği ve Güç birlikleri” başlıkları altında, kütüphane ve kreş, kadın hakları, şiddet karşıtlığı, iş yaşamında kadının statüsü, kadın ve demokrasi, kadın sığınakları, belediyelerde eşitlik birimleri, TCE’ ye duyarlı bütçe hazırlama, meslek edindirme kursları, kadının güçlenmesi, 8 Mart, kadın kooperatifçiler gibi konulardaki bu paylaşımlar da ayrıca toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmede önemli bir yer tutmaktadır.

“Derneğin Medyada Görünürlüğü ve Derneklerin İç Düzenini Yansıtan Paylaşımlar” temasında, dernekler basında yer alan etkinlikleriyle ilgili gönderiler paylaşmışlardır. Bu gönderilerin içeriğinde kadın haklarıyla ilgili etkinlikleri de yer almaktadır. Dernek çalışmalarının görünürlüğü ve daha fazla kişiye ulaşması açısından, basında yer alan kadın hakları haberlerinin de toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürücü etkiye sahip olduğu ileri sürülebilir. “Bilgilendirme Amaçlı Paylaşımlar” temasında dernekler belli konulardaki istatistiksel veri, bilimsel ve tarihi gerçekliği yansıtan görseller, hikâye ve ilham verici yaşamöyküleri gibi içerikler paylaşmışlardır. Bu temanın en fazla paylaşım yapılan konu başlığı, 138

gönderi ile “Kadın Hakları, Şiddet, Cinayet ve TCE”dir. Bu başlığa ilişkin paylaşımların içerikleri büyük oranda cinsiyetçi reklamlar, kadınlara karşı şiddete yönelik önlem ve şiddet destek hatları, 6284 sayılı yasa, eşit eğitim, insan hakları bilincinin yükseltilmesi ve kadınların güçlenmesi yönündedir.

Benzer şekilde “Politika ve Kadın” başlığında yer alan paylaşımlarda, kadınların politikadaki konumu ve oranı, politika alanındaki cinsiyet eşitsizliği, kadın adaylara destek, kadın politikacıların tecrübe paylaşımları gibi konular derneklerin en çok önemsendiği konu başlıklarından olmuştur. Bu konuyla ilgili paylaşım sayısı 47’dir. Dernekler ayrıca kadın hakları ve feminist mücadele konusunda önemli yer tutan tarihlerle ilgili bilgi içeren gönderiler de paylaşarak bu konudaki farkındalığı arttırmayı amaçlamışlardır. Aynı tema altında yer alan “Kültür-Sanat” başlığında, dernekler kadınlara tiyatro oyunu, kitap ve film önerisi, belgesel tanıtımı gibi içeriklerden oluşan bilgilendirici ve kadınların kişisel gelişimlerine katkı sağlayabilecek gönderilere de sayfalarında yer vermiştir.

“Diğer Etkinlikler” teması altında bulunan “Gezi ve Kültür Turları”, “Kültür-Sanat Etkinlikleri”, “Çevre-Tarım ve Ekoloji” alanlarındaki etkinlikler; sanat galerisi, sinema, tiyatro, belgesel, imza günü, okuma yarışması, dans buluşması, müze gezileri, kent kültür gezileri gibi etkinliklerden oluşması dolayısıyla kadınların toplumsallaşmaları, özgüven, genel kültür ve sanat açılarından beceri kazanmaları aracılığıyla kadınların daha güçlü hissetmelerini sağlayacak dönüştürücü etkinliklere örnek olarak gösterilebilir.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel kalıpyargılar, toplumsallaşma ve kişinin bu dinamikleri algılayışı ve bunlara verdiği tepkiyle şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıları, birçok mekanizma ile kadın erkek eşitsizliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu durumun önlenmesi için hükümet, özel sektör, uluslararası kurum ve kuruluşlar düzenli olarak proje ve eylem planları uygulamaktadır. Ancak cinsler arası ayrımcılığa son verecek olan aktörler bu eşitsiz düzenin aktarıcıları olan bireylerin bilişsel ve eylemsel farkındalıklarıdır. STK'lar bireyleri aynı amaç etrafında birleştirip, toplumda daha iyiye ulaşılmasını hedefleyen oluşumlardır. Kadın derneklerinin de toplumda ikincil konuma itilen kadınları bir araya getirerek kendileri için daha eşit bir dünya hayalini kolaylaştırmak ve mücadelelerinde güç kazanmaları için çeşitli yöntemler uygulaması beklenmektedir.

Çalışmamızda, İzmir'de bulunan ve sosyal medyada Facebook sayfalarında aktif olarak paylaşımda bulunan 33 kadın derneğinin Mart 2019-Mart 2020 tarihleri arasındaki, 1 yıllık bir süre içerisindeki, etkinlikleri toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen derneklerin kadınlar için birçok olanak yaratıp sahada aktif olarak çalıştıkları, birbirinden çeşitli onlarca etkinlik proje ve eylemlilikle kadınların hayatlarına dokundukları görülmektedir. Bu anlamda dernekler, yerel yönetimlere düzenli olarak ziyaret gerçekleştirmiş, diğer sivil toplum ve kamu kuruluşlarıyla iş birliği yapmış, gündemi yakından takip ederek tepkilerini gerek sosyal medyada gerek sokaklarda göstermiş, kadın hakları için savunuculuk faaliyetleri içinde bulunmuş, kadınların güçlenmesi ve farkındalığı için çaba göstermişlerdir.

Derneklerin 1 yıllık süre içindeki gönderileri incelendiğinde, toplumsal rolleri pekiştiren etkinliklere rastlanmıştır. Tablo 1'deki etkinlikler göz önüne alındığında derneklerin kendisinin veya paydaşlarla düzenlediği toplamda 60 etkinliğin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici özellikte olduğu belirlenmiştir. Böylelikle Tablo 1'deki ilgili etkinliklerin %11,5'ini kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirme niteliğindeki etkinlikler oluşturmuştur. Dernekler, diğer derneklerin aynı konu başlıklarındaki etkinliklerini 10 ayrı gönderimle sayfalarında

paylaşmıştır. Bu sayısal veri, Tablo 1'deki diğer derneklerin düzenlediği etkinliklerin %20'sini oluşturmaktadır. Tablo 1'de Toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürücü nitelikte, derneklerin kendi düzenlediği paylaşım sayısı ise 185 ile tablonun % 56'sını oluşturmaktadır. Dernekler, diğer derneklerin toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürücü nitelikteki toplam 39 paylaşımda bulunmuştur. Bu veri ise tabloda ilgili paylaşımların %70'ini oluşturmaktadır.

Tablo 2'de toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici etkinlikler arasında derneklerin kendi düzenlediği veya bir parçası olduğu etkinliklerin sayısı 162 olmuştur. Oransal olarak bu veri %8'dir. İncelenen derneklerin, diğer derneklerin paylaştığı ve toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren etkinliklerin sayısı 18 ve oranı %6,5'tir. Tablo 2'de, derneklerin kendisinin düzenlediği veya diğer derneklerle ortaklaşa düzenlediği, toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürücü nitelikteki etkinliklerin sayısı ise 409'olarak belirlenmiştir. Bu etkinliklerin tablodaki oranı %30,5'tir. Dernekler, diğer derneklerin toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürücü nitelikteki paylaşımlarının sayısı 75'tir. Bu verinin tablodaki oranı %32,1'dir.

Sonuç olarak, iki tablo birlikte ele alındığında toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren etkinliklerin toplam sayısı 250 ve 1965 paylaşım arasındaki oranı % 12'dir. Dernekler toplumsal cinsiyet rollerinin dönüştürme niteliğinde ise toplam 708 paylaşımda bulunmuştur. Bu etkinliklerin 1965 paylaşım sayısı içindeki oranı ise %36'dır.

Toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren etkinlikler daha düşük oranda olsa dahi etkinlikler çerçevesinde yer verilmesi kadın derneklerinin, toplumda kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini göz ardı etmediklerini göstermektedir. Fakat belirtmek gerekir ki bu tür etkinlikler “toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren” etkinlikler olarak değerlendirilmesine karşın, kadına ait görülen alan ve değerleri de içeren her türlü kadın etkinlik, emek, ürün ve pratiklerin değersizleştirilmesi gerektiği anlamına gelmemelidir. İş yerinde liderlik, kodlama, dijital dünya, mentorluk, işle ilgili bağlantı kurma gibi etkinlikler belli bir eğitim düzeyinin altındaki kadınlara yönelik değildir. Bu durumda var olan becerilerini kullanmalarını sağlayarak onlara güçlenme ve ekonomik bağımsızlık bağlamlarında destek olunması gerekmektedir. Bu açıdan Dolayısıyla derneklerin kadına ait görülen bu gibi takı, el emeği, dikiş nakış gibi işlere yönelik kurslar düzenlemeleri

bu grupta yer alan kadınları toplumsal eşitliğin sağlanmasında onları bu çabanın içine sokmak için bir adım olarak görülmelidir. Ayrıca, genellikle değeri bilinmeyen bu tür kadın etkinliklerinin toplum tarafından olumlanması ve değerinin anlaşılması yönünde çalışmaların yapılması bu yönde değerlendirilmelidir.

Diğer yandan, çeşitli etkinliklerde kurulan stantlar ve el emeği ürünler ve yemekler, yemek siparişi, kırkyama ve takı kursu gibi, çalışmada toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren gruba dahil edilen bu gibi etkinlikler kadınlara gelir sağlayabilmektedir. Bu yönüyle dönüştürücü gücünden de söz edilebilir. Kadınların bu etkinlikleri, çalışmamız kapsamında geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici etkinlikler olarak nitelendirilmiştir. Bunun nedeni; kadınların ara sıra düzenlenen bu tür etkinliklerle emeklerini pazarlamalarının onların düzenli gelir elde etmelerini sağlamamasıdır. Bu noktada, etkinliklerin kadınlara düzenli ve güvenceli bir gelir sağlayıp sağlamaması ve ekonomik yönden bağımsızlık olanağı yaratması baz alınmıştır. Oysa dernekler çatıları altında kadınları kooperatifleşmesi yönünde güçlendirdiğinde, kooperatif başlığı altında kadınların daha düzenli gelir etmesi dolayısıyla da güçlenmeleri sağlanacaktır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre kadın aktivite ve ilgi alanları olarak görülen bu etkinlik, paylaşım ve eylemlilikler, toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı bulunmayan Facebook kullanıcıları tarafından derneklerin sayfaları incelendiğinde, “tipik kadın etkinlikleri” olarak birkaç alanla sınırlı ilgi alanları olarak yorumlanacak ve toplumdaki güçsüz ve geri plandaki kadın imgesi sürdürülmeye devam edecektir.

Kadınları güçlendirmeyi hedefleyen ve toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmeye yönelik etkinliklerin, tüm paylaşımlar arasında büyük bir orana sahip olması, derneklerin çoğunluğunun toplumsal cinsiyet eşitliği algılarının da bu yönde olduğuna işaret etmektedir. Bu sonucun çıkmasında İzmir’in coğrafi ve demografik yapısının da etkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuç olarak belli bir amaca yönelmiş ve çok düşük bütçelerle büyük işlere imza atan derneklerin paylaşımları ortak bir havuza alındığında, terazinin eşitlik ve kadınların güçlenmesindeki doğru stratejiler tarafının ağır basması İzmir ve Türkiye için ümit ve ilham vericidir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan & İnsan*, 6(21): 399-402. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/776180>, (12.06.2022).

Barret. M. (1995). *Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı*. Çev. Şen Süer. Pencere Yayınları.

Bener, Ö. (2009). Ev kadınlarının Çalışma Yaşamına Katılım Konusunda Görüşlerinin STK'ların Yürüttüğü Kadın İstihdamı Faaliyetleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1): 412-428.

Berktaş, F. (2009). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.

Beyzaova, A. (2018). Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. (İçinde) Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. (ss.277-288). (Haz.) Kenan Çayır ve Müge Ayan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16(Özel Sayı I): 108-114.

Blackstone, A. (2003). *Gender Roles and Society, Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*. (ss. 335-338). (Haz.) Julia R. Miller, Richard M. Lerner ve Lawrence B. Schiamberg). Kaliforniya: ABC-CLIO.

Bora, A. (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. (İçinde). Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. (ss. 175-187). (Haz.) Kenan Çayır ve Müge Ayan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bussey, K. ve Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*. 106: 679-681.

Butler, J. (2005). Monique Wittig: Bedensel Çözölme ve Kurgusal Cinsiyet. (İçinde). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis Yayınları.

Carnaghan, E. ve Bahry, D. (1990). Political Attitudes and the Gender Gap in the USSR. *Comparative Politics*, 22(4): 379-399.

Charmes, J. ve Wieringa, S. (2003). Measuring Women's Empowerment: An Assessment of the Gender-Related Development Index and the Gender Empowerment Measure. *Journal of Human Development*, 4(3): 419-435.

Civelek, Y. H. (2013). Kırmızı Kuşağın Kuramsallığı: Ataerkil Söylem ve Anadolu Kırsalında Kadın. *Doğu -Batı Toplumsal Cinsiyet II*, (64): 87-119.

Çaha ,Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.

Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*. 2(21): 41-53.

Dökmen, Y. Z. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 40-67.

Duflo, E. (2012). Women Empowerment and Economic Development. *Journal of Economic Literature*. 50 (4):1051-79.

Durğun, S. (2020). *Ekofeminizm Perspektifinden Kartezyen Düalizm Eleştirisi* (ss.156-165), I. Dünya Kadın Konferansı. Ankara.

Duruoğlu, T. (2007). Emek Piyasasında Cinsiyetçi Ücret Ayrımı: Bursa Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. (24): 61-76.

Eken, H. (2006). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol ile Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (15): 247-279.

El Alaoui, A. (2016). Impact of Women's Education on the Economic Growth: An Empirical Analysis Applied to Morocco, Algeria, Tunisia, and Egypt. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(3): 960-979.

Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik. *Aile ve Toplum*. 4(14): 73-82.

Erol, M. (2008). Toplumsal Cinsiyetin Tutumlar Üzerindeki Etkisi, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 32(2): 199-219.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği: Malatya Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(2): 209-230.

Finger, M. (1994). Ngos and Transformation: Beyond Social Movement Theory. (ss.48-66). *Environmental Ngos In World Politics: Linking The Local And The Global*. Routledge.

Gedik, E. (2015). Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye'de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı. *Akademik Hassasiyetler*. 3(4): 209 – 228.

Gök, A. F. (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar. (İçinde). (ss.17-27). (Haz.) Kenan Çayır ve Müge Ayan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gülmez, T. A. (2004). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Katılıma Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3): 157-171.

Gürsözlü, S. (2012). *Cinsiyet Rolü ve Örgütsel Yansımaları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haines, L. E., Deaux, K. ve Lofaro, N. (2016). The Times They Are a-Changing.. or Are They Not? A Comparison of Gender Stereotypes, 1983–2014. *Contemporary Sexism & Stereotypes. Psychology of Women Quarterly*. 40(3): 353-353.

HEC. (2005). *2004-2005 Öğretim Yılı Yüksek Öğretim İstatistikleri*. Ankara.

Hill, A. M. Ve King, M. E. (1995). Women's Education and Economic Well-Being, *Feminist Economics*. 1(2): 21-46.

Hunt, A. ve Samman, E. (2016). *Women's Economic Empowerment Navigating Enablers and Constraints*. (ss.7-38). (Araştırma Raporu). Overseas Development Institute. Londra.

ILO. (2017). *Reshaping Gender Role Conformity and Personal Preferences*. (ss.33-36). World Employment and Social Outlook: Trends for Women. (Araştırma

Raporu). International Labour Office. Cenevre.

İnce, M. (2011). Kadın Eğitiminin Ekonomik Büyümedeki Rolü: Türkiye Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (26): 227-238.

Kabeer, N. (2005). Gender Equality and Women's Empowerment: A Critical Analysis of the Third Millennium Development Goal 1. *Gender & Development*. 13(1): 13-24.

Kabeer, N. ve Natali, L. (2013). Gender Equality and Economic Growth: Is There a Win-Win?. *IDS Working Papers*. (417): 1-58.

Kadın Meclisleri.

(2021). *Kadın Meclisleri*. https://www.facebook.com/kadinmeclisleri/videos/izmir/1055563214933801/?locale=bs_BA, (Haziran 2021).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. <https://www.ilkadim.bel.tr/yerel-esitlik/9.pdf>, (Eylül 2021).

Koray, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de “Cinsiyet” Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri. *Çalışma ve Toplum*, 2(29): 13-53.

Köroğlu, E. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Girişimciliği: Elazığ İş Kadınları Derneği (ELİKAD) Üyeleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, E. (2013). Cinsiyet /Toplumsal Cinsiyet İkiciliği Üzerine Eleştirel Yaklaşımlar ya da Doğa “Doğal Mıdır?. *Doğu -Batı Toplumsal Cinsiyet II*. (64): 37-51.

Köybaşı, P. G. (2020). Histeriden Oedipus’a Freud Teorisinde Kadınlık ve Cinsellik.

Madde, Diyalektik ve Toplum. 3(3): 203-212.

Leach, F. (2004). *Gender, Education and Training: An International Perspective.* (İçinde). Gender, Education and Training. (ss. 9-19). (Haz.) Caroline Sweetman. Avustralya: Oxfam.

Litosseliti, L. (2014). *Gender and Language Theory and Practice.* Routledge.

Longwe, H. S. (2004). *Gender, Education and Training: An International Perspective.* (İçinde). Gender Education and Training.(ss. 19-27). (Haz.) Caroline Sweetman. Avustralya: Oxfam.

Morrison, A., Raju, D. ve Sinha, N. (2007). Gender Equality, Poverty and Economic Growth. Dünya Bankası Küresel İzleme Raporu. 30-37.

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender, and Society.* New York: Harper and Row.

OECD. (2020). *Female Employment As a Percentage of Employment.* OECD Labour Force Statistics. <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm>,(Kasım 2022).

Özçatal, Ö. E. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(1): 21-39.

Öztunç, H., Oo, C. Z. ve Serin, V. Z. (2015). Effects of Female Education on Economic Growth: A Cross Country Empirical Study. *Educational Sciences: Theory & Practice.* 15(2): 349-357.

Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi, *Ege Akademik Bakış.* 10(4): 1224-1225.

Pehlivan, V. P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (31): 497-521.

Pir Haber Ajansı. (2021). *Mor Dayanışma'dan İzmir'de Öz Savunma Eylemi*. <https://www.pirha.net/mor-dayanismadan-izmirde-oz-savunma-eylemivideo-250699.html/20/01/2021/>, (Mart 2021).

Redzuan, B. M. ve Nikkhah, A. H. (2010). The Role of NGOs in Promoting Empowerment for Sustainable Community Development, *J Hum Ecol*, 30(2): 85-92.

Reeves, H. ve Baden, S. (2000). Gender and Development: Concepts and Definitions, (ss. 100-125). (Bridge Raporu). Brighton: Institute of Development Studies.

Sarkar, R. (2017). Recent Status of Education, Employment and Empowerment of Women in West Bengal. *International Journal of Scientific and Research Publications*. 7(1): 263-269.

Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. (Uzmanlık Tezi) T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü <https://ailevecalisma.gov.tr/media/2533/handansayer.pdf> , (Eylül 2021).

Sayers, J. (1984). Psychology and Gender Divisions. World Yearbook of Education 1984: Women and Education. (ss. 40-52). (Haz. Sandra Acker, Jacquetta Megarry, Stanley Nisbet, Eric Hoyle). Birleşik Krallık: Routledge.

Sayman, D. M. (2007). The Elimination of Sexism and Stereotyping in Occupational Medicine. *The Journal of Men's Studies*. 15(1): 19-30.

Scott, W. J. (1989). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. In Coming to

Terms. (ss. 1051- 1075.) (Haz.) Elizabeth Weed. Birleşik Krallık: Routledge.

Sevim, A. S. ve Kuzgun, Y. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1): 1-27.

Shadow Report. (2016). *Shadow NGO Report on Turkey's Seventh Periodic Report to The Committee on The Elimination of Discrimination Against Women*. (64th Session of CEDAW).

SKD (İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği). (2017). *İş Dünyasından Kadın İstihdamı ve Fırsat Eşitliği Deneyimleri*. (Haz.) Şirin Mine Kılıç. <http://www.skdturkiye.org/files/yayin/Is-Dunyasindan-Kadin-Istihdami-ve-Firsat-Esitligi-Deneyimleri.pdf> , (Nisan 2020).

Stratigaki, M. ve Vaiou, D. (1994). *Women's Work and Informal Activities In Southern Europe*. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 26(8): 1225-1230.

Stromquist, P. N. (2006). Gender, Education and the Possibility of Transformative Knowledge, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. 36(2):145-161. Birleşik Krallık: Routledge.

Şahin, S. ve Bayhan, C. A. (2019). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik Boyutu, *Lectio Socialis*, 4(1):59-74.

T.C. K.S.G.M. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü), (2021). Eğitim: Türkiye’de Kadın.

Taylor, G. ve Pereznieto, P. (2014). A Review of Approaches and Methods to Measure Economic Empowerment of Womenand Girls. *Gender & Development*.

22(2): 234-240. <https://cdn.odi.org/media/documents/10683.pdf> , (Haziran 2021).

Teceren, E. (2019). *Yönetimde Kadın Temsili ve İşgücüne Katılım: Ana Aktörler Bağlamında Bir Değerlendirme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü.

Tire, O. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *Mavi Atlas*. 5(1): 97-112.

Topoğlu, S. (2007). *Kadın İstihdamında Fırsat Eşitsizliği Toplumsal Dışlanmışlık; Türkiye-AB Karşılaştırması*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tözün. M. (2007). Tarihsel Süreçte Toplumsal Cinsiyet: Küresel Bir Yaklaşım. *Geniş Açık. Actual Medicine*. 1(1): 60-61.

Tuncel, G. (2005). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi. (İçinde). 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat. (Haz. Selahaddin Bakan, Adnan Küçük ve Ahmet Karadağ). Aktüel Yayınları.

TÜİK. (2020). *Temel İşgücü Göstergeleri*. İşgücü İstatistikleri. 2020.

TÜİK. (2020). *Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı İstatistik Veri Portalı* <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105>. (Temmuz, 2021).

Türk, M. S. (2017). Ekofeminizm ve Dualizm Fikri. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 24: 377-392.

UN Women. (2018). *Turning Promises Into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda For Sustainable Development*. New York.

UNICEF. (2020). *Gender Equality*. <https://www.unicef.org/gender-equality>, (Şubat 2021)

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (1999). *The Contending Discourses and Possibilities for Change*. Promoting the Empowerment Of Women.

Urul, K.A. (2016). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. TEPAV.

Uysallı, O. D. Z. (2017). *Empowerment of Women Through Non-Formal Education Programs In Turkey*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wegemer, M. C. ve Eccles, S. J. (2019). Gendered STEM Career Choices: Altruistic Values, Beliefs, and Identity. *Journal of Vocational Behavior*. (110): 28-42

Woetzel, J., Madgavkar, A., Ellingrud, K., Labaye, E., Devillard, S., Kutcher, E., Manyika, J., Dobbs, R. ve Krishnan, M. (2015). *How Advancing Women's Equality Can Add \$12 Trillion To Global Growth*. (Araştırma Raporu). McKinsey Global Institute.

YÖK. (2021). Türk Üniversitelerindeki Kadın Profesör Oranı Avrupa Ortalamasını Geride Bıraktı. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/turkuniversitelerinde-ki-kadin-profesor-orani-avrupa-ortalamasini-gecti.aspx>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020).